

HAZAFISÁG ÉS NEMZETISÉG

ÍRTA

PELÁTHY ISTVÁN.

PEST

DEMJÉN JÓZSEFNÉL-

1865.

E LŐS Z Ó.

Ez eszmék nagyobb része külön cikk-sorozatokban jelent meg a „Magyar Sajtó” 1863. és 64-ki számaiban; bogy azok egybeszedve és új cikkek által bővítve *) bocsáttatnak ismét közre, azt részint több rokonszenves felszólításnak leket tulajdonítani, részint annak, hogy a szerző e tárgy báni nézeteinek összegéét kívánta a t. közönségnek bemutatni.

De szükségesnek találta a szerző e tárgy megvitatását, már azon okból is, – mert az országgyűlés összehívatási ideje bár mi bizonytalan, – de mindenesetre oly lehetőség az, melyet némely még eléggé meg nem vitatott kérdésekre nézve készületlenül bevárnunk

*) A csillaggal * jegyzett cikkek egészen újak és csak most jelennek meg először.

1848-ig a nemzetiség *mély szenvedély volt, jelenleg mély gondolat* az.

1848-ig egygyé olvasztottuk a haza és nemzetiség iránti érzelmeket, mert láttuk, hogy más szabad nemzeteknél is úgy van az; de kifelejtettük azt, hogy csak ott lehet így, hol compact *nemzetiség* van.

Nem különböztettük meg a haza közös érdekeit, a nemzetiségek külön érdekeitől; pedig oly államban, hol több a nemzetiség, ezek külön érdekeit, az azokkal járó kötelelességekkel világosan meg kell különböztetni.

Hogy ezt annak idején tenni elmulasztottuk, az politikai hiba volt, melyet jóvá kell termünk.

Ideje, hogy a külön nemzetiségek mindegyike tisztán tudja: mi az a *nemzetiség?* és mi a *hazafiság* különösen, melyek azon szent kötelelességek a közös haza irányában, melyek minden nemzetiséget kivétel nélkül egyenlően köteleznek, – és melyek a külön nemzetiségekkel járó saját kötelelességek és érdekek?

Ha egyetlen nemzetiség volna a hazában, akkor a *hazafiság* és *nemzetiség* közt különbséget tenni felesleges volna; mert ez esetben e két fogalom csaknem egymásba olvad.

Sőt ha e két fogalmat egyedül a magyar nemzetiségre alkalmazzuk, egygyé is lehet olvasztani azt; mert a magyar népfajra nézve a magyar nemzetiséghez! hú ragaszkodás, mellőzhetlen kiegészítő része a hazafiságnak.

A magyar nemzetiségbeli csak úgy lehet jó hazafi, – ha nem csak a haza területi épségét, alkotmányát és intézményeit védi, hanem a magyar nemzetiséghez is híven ragaszkodik, sőt annak fel virágzásaért és szilárdításáért áldozatokra is kész.

De, nem ugyanez áll a nem-magyar nemzetiségekre nézve, ezeknél a *hazafiságot* a *nemzetiségtől* tisztán meg kell különböztetni; különben zavar támad, melyre mindig lesik az alkalmat a bujtogatok.

Magyarországban a *hazafiságnak* . . . csak egy neme,

egy szelleme lehet: és ez *magyar*; mert magyar a hazai terület, alkotmány, törvények és intézmények, a *nemzetiséi* lehet és van is többféle; mert többféle a nyelv és népjellem

Ha a *magyar hazafiságot* kizárólag a *magyar nemzetiséggel* olvasztjuk össze, a nem magyar nemzetiségek tekintetbe vétele nélkül, akkor önmagunk nyújtunk alkalmat arra, hogy a nemzetiségek tévútra vezettessenek, s elég ha egy-két bujtogató kapva az alkalmon, azt mondja könnyen hívő fajtársainak: „íme látjátok, hogy a *magyar hazafiság* csak a *magyar nemzetiséggel* jár karöltve, – mi közöttök tehát oly hazafisághoz, mely csak a magyar nemzetiség kelléke és kötelessége?”

Az ily fogalomzavar adott alkalmat a pánszláv apostolok azon áltanuinak, melyeket egykoron oly hangosan hirdettek a szláv fajok közt: „*A szlávnak bár e hazában született is, – még sem ez tulajdonkénem hazája, – minden szlávnak csak egy közös nagy hazája van*” stb., hogy hol van e haza? azt alkalmasint máig sem tudják.

Hogy ily bujtogatókat lefegyverezzünk; okvetlenül szükséges, hogy a *hazafiságot* az azzal járó kötelességekkel, a *nemzetiségtől* tisztán megkülönböztessük.

A közös haza az, melyben minden nemzetiség a közös alkotmány és törvények védelme alatt testvérileg elfér.

A *hazafiság* az, mely minden népfajt egyenlően kötelez és egyesít.

A *nemzetiség* külön-külön kötelességeket szab a népfajokra.

De mivel minden nemzetiségnek vannak saját kötelességei, – abból még nem következik, – hogy a nemzetiségek függetlenségét oly túlozva értelmezzük, – minél fogva a nemzetiségek közt minden társadalmi kötelék megszakadjon; a nemzetiségek jogait sem lehet annyira meglátolni, – hogy a kiegyenlítésnek nem *egyetértés*, hanem *elkülönítés* és bábeli zavar legyen eredménye.

A nemzet politikai egységét fenntartani és védeni minden népfajnak hazafias kötelessége.

Több nyelvű főkormány, legyen annak alakja és szerkezete dicasterium vagy ministerium, nem lehet; a törvényhozói souverain hatalomnak hivatalos nyelve sem lehet más mint *egy* – hol csak *egy* politikai nemzet van az országban, – a nemzet pedig a nemzetiségek összességéből áll.

Senki sem kívánhat e hazában svájcki cantonokat, a haza szétDarabolása nélkül, – a svájcki államszervezet lassan, részletenként alakult idegen elemekből, midőn a magyar államszervezet már rég megalakult. De e pontra még visszatérőndünk.

Lehetnek, kik az általunk felállított különbséget, a *hazafiság* és *nemzetiség* közt feleslegesnek tartandják, – mert hiszen ott van a megkülönböztetés, a *politikai* és *nyelvi nemzetiség* közt.

Részünkről e megkülönböztetés ellen nem volna kifogásunk, mert különben is eléggé szabatos, – ha tapasztalásból nem tudnók, hogyan szokta azt érteni, és hogyan nem akarja azt érteni a többség, különösen a nem-magyar népfajok részéről; kik közt sokan elámitva azt hiszik, hogy mert több nyelvi nemzetiség van, politikai nemzetiség is annyi van, mennyi a nyelv.

Ez okból is czélszerűbbnek tartjuk a *hazafiság* használatát a politikai nemzetiség helyett.

Az igaz, hogy a hazafiság érzet, a nemzetiség pedig tárgyilagos fogalom, de ez értelmezésnél legtöbb súlyt fektetünk azon külön érdekekre és köteleességekre, melyek a hazafiság és nemzetiséggel karöltve járnak.

A jelszó különben elég csattanó és világos. Azért maradunk jelszavunknál: „Hazafiság és nemzetiség.”

Nem tüztük ki röpiratunk czéljául annak részletes megvitatását, vájjon mit kell a nemzetnek tenni, a nemzetiségi kérdés megoldására nézve, és a nemzetiségek függetlensége és jogaik érdekében.

E kérdésben csak az egész nemzet, a külön népfajok összessége fog intézkedni és ítélni. A nemzet pedig csak az országgyűlésen intézkedhetik törvényesen.

Egyes javaslatokat eszmecsereként fel fogunk ugyan hozni, de fő célünk az eszmék tisztázása, legalább a homály szétoszlatása leendő.

A kérdés érdemleges megoldását, tehát a jövő országgyűlés bölcs intézkedéseitől várva.

Itt csak azon alapfeltételeket állítjuk fel, melyeknek e nagy kérdés megoldását megelőzniük kell.

1-ször. A nemzetiségi fogalom világos, határozott értelmezése, és pedig úgy, hogy mindkét rész, magyar és nem-magyar nemzetiség *egy* fogalmat fogadjon el.

2-szor. A *hazaftiság* és *nemzetiség* fogalmának tiszta megkülönböztetése.

3-szor. Kölcsönös méltányosság.

Ezeket tartjuk a nemzetiségi kérdés megoldására nézve az alapfeltételeknek.

A nemzetiségi politika párhuzamban a nyelvi nemzetiségek kérdésével. *

A nemzetiségi kérdés fogalmának tisztázására még *egy* különböztetést tartunk szükségesnek; és ez a III. Napoleon által felállított nemzetiségi politika – és a külön népfajok nemzetiségi érdeke közti különbség.

A nemzetiségi politika, nemzetiségi elv, (principe des nationalités) egyike azon elveknek, melyet (az első császárság által hagyományozva ugyan) új alakban tűzött ki III. Napoleon zászlójára; nem tudjuk külpolitikájának egyik vezéreszméjéül e? vagy főeszközeül?

Íme ismét *egy* fogalom, mely látszólag oly szoros kapcsolatban van a népfajok nemzetiségi mozgalmaival és mégis annyira eltér a fő dologban.

Nem tagadjuk azt, hogy a nemzetiségi politika és

nyelvi nemzetiségek mozgalmi közt van némi rokonság; de e két fogalmat összezavarni nem lehet.

Ha létezik oly nemzetiségi politika, melylyel a népfajok nemzetiségi mozgalmi (feltéve hogy azok szláv jellemnek) szorosabb összeköttetésben és rokonságban vannak, – azt csak azon régi orosz nemzetiségi politikában találhatnók fel, mely Péter czár agyában, legalább uralkodása alatt szülemlett; de mely határozott kifejezést csak I. Sándor czár uralma alatt nyert, e század második tizedének vége felé; a panslavismus által.

Tudjuk, hogy azóta a régi orosz nemzetiségi politika tervei, mely a szláv népfajokat az orosz kormány alatt egyesíteni, Konstantinápolyt elfoglalni és a panslavismusnak suprematiát törekedett biztosítani a latin és germán fajok felett, – Sebaszopollal együtt romba dőltek. Legalább egy ideig a panslavismus szintén oly kevésbé fog szerepelni, mint Sebastopol.

Sebastopol eleste óta, *egy új nemzetiségi politika*, mely nyugatról nyeri jelszavát, a keleti kérdés megoldásának egyik főfonalával együtt IXL Napoleon kezébe jutott.

A régi *orosz nemzetiségi politika*, az azzal karöltve járó panslavismussal egy időre háttérbe szorult.

Vájjon az orosz tervek meddig maradnak háttérben, és mennyi gondot fognak még adni a latin és germán népfajoknak? ez eshetőségeket mellőzve, inkább a jelen és közel jövőre fordítjuk figyelmünket.

Ez okból különösen a III. Napoleon által kitűzött *nemzetiségi politikát* akarjuk párhuzamba hozni azon nemzetiségi kérdéssel, mely nem csak hazánkban, hanem másutt is kisebb nagyobb mozgalmakat idéz elő.

Azt sem akarjuk fürkészni, vájjon a francziák császára által kitűzött nemzetiségi politikának mennyire terjednek céljai? – mert úgy hisszük, hogy ezt határozottan alig tudja más valaki, mint maga a francziák császára. Az, ki annyira el tudja leplezni terveit, céljait, még ak-

kor is, midőn e tervek már a kivitelhez közel indulóban vannak, annak utógondolatait találgatni azokra bízuk kik a hieroglifák és rejtélyek megfejtésével foglalkoznak.

III. Napoleon nemzetiségi politikájának céljait, csak eddigi működéseiből és az eddig tapasztaltakból lehet némi valószínűséggel gyanítani.

Ez ideig a francziák hatalmas császára a nemzetiségi elv szellemében és e politika érdekében határozottan és nyíltan csak egyszer lépett fel: Olaszországban. A legújabb lengyel forradalom alkalmával nem ereszkedett tovább az európai congressus indítványozásánál, míg a Schleswig-holsteini szintén nemzetiségi kérdésben tétlenül láttuk őt.

Vajjon oly semleges és tevéktelen lészen-e a keleti kérdés megoldásánál is, ha majdan a faji nemzetiségek az ismét fellábadt orosz nemzetiségi politikával karöltve, vagy pedig Napoleon nemzetiségi politikájára támaszkodva (feltéve hogy ez életben maradt) fognak működni, – azt majd megmutatja a jövő; bár az eddig tapasztaltakból csaknem biztosan lehet állítani, hogy az élő III. Napóleonnak hatalmas keze nagyban fog ott működni.

De ha nem is jelölhetjük ki biztosan Napoleon nemzetiségi politikájának végcéljait és terveit, – az eddig tapasztaltakból felfoghatjuk annak szellemét és jellegét, úgy hogy bizvást elmondhatjuk, hogy a francziák császára nem igen sokat törődik azon viszályok kiegyenlítésével, melyek ez vagy amaz országban a külön népfajok, nemzetiségek közt felmerülnek, – hacsak azok tervei kivitelére eszközül nem szolgálnának.

Azt pedig egyik nemzetiség sem mondhatja előre, vajjon ő francia felsége, melyikét kegyeskedik majdan eszközül felhasználni céljaira.

A nemzetiségi politika és elv fő jellege, mely azt a népfaji és nyelvi nemzetiségtől megkülönbözteti, véleményünk szerint főleg abban áll: hogy az a *politikai nemzetiség* állítja előtérbe, és pedig szemben a fejedelmek és kormá-

nyokkal, – szóval: Napoleon nemzetiségi politikája tovább terjeszkedik a pusztán nyelvi nemzetiségek mozgalmainál, érdekelhetik azt kisebb nagyobb mértékben a nyelvi mozgalmak is; de e politikának igazi tere a *politikai nemzetiségek, a nemzetek ügye*. – Míg a faji nemzetiségi kérdés, ha csak a törvényesség korlátain át nem tör, a *nyelv és népjellem* kisebb nagyobb függetlenségi körében marad.

A *nemzetiségi elv (politika)* magában foglalja egy egész politikai nemzet közjogi és nemzetközi jogainak összegét, újjáalakítását vagy szilárdítását; e kérdés mindig kormányval vagy fejedelemmel áll szemben.

Azon nemzetiségi kérdés, mely hazánkban megoldásra vár, és melynek sikeres megoldását az egész nemzet óhajtja, tulajdonképpen nem is közjogi kérdés; mert alkotmányos jogainkra és közjogra nézve, a befogadott nemzetiségek közt 1848 előtt nem volt különbség; 1848 óta pedig minden honpolgár *nyelv- és faj-különbség nélkül* a törvény előtt egyenlő.

E szerint a hazai nemzetiségek kérdése nem lehet egyéb, mint tisztán *nyelvkérdés, a népszokások és jellem kérdése, a külön nemzetiségek nyelvének és népjellemének biztosítása és függetlenné tétele, még a hazát alapító fő nemzetiségtől is; de nem felmentés a haza iránti közös kötelességektől, törvényeitől és politikai egységétől*. A nyelvi nemzetiségek kérdése nem is áll hazánkban szemközt a kormánnyal, lehet, és van is annak megoldására a kormánynak lényeges befolyása és hatalma; de ha e befolyását használni nem kívánja, kiegyezkedhetnek a nemzetiségek magok közt is, en famille.

Megmutattuk röviden, hogy mi a különbség a *nemzetiségi politika* és a *nyelvi nemzetiségi* kérdés közt.

Ha mindezek daczára találkozónának a külön nemzetiségek közt, kik a *nemzetiségi politikát* a *nyelvnemzetiségi* kérdéssel összezavarnák, vagy egymással belső titkos szövetségbe képzelnék, ha találkozónának, kik saját nemzetiségük kérdésében mint valami kiváltságos ügyben, a *nemzetiségi elv* fellépését, mint biztos szövetségest várják és

reménylik, ám tegyék; – nem czélunk a külön nemzetiségeket sem hiú reményekkel kecsegtetni, sem önámításukból kiábrándítani.

Létrejöhet ugyan még valaha egy általános nemzetiségi mozgalom, mérközés, sőt harcz is Európa három fő nemzetiségei, a *latin*, *germán* és *szláv* közt, melynek jelleme a nyelv, faj, s talán elvrokonság egyesülése lesz. Adja az ég, hogy e harczot elhárítsa a gondviselés keze!...

Sokan a nemzetiségi elv alatt a rokon nyelvű népfajoknak szerteágazó területek, sőt országok egyesülését értik, például Olaszországot hozván fel, de fontolják meg, hogy csak *egy Olaszország van* e földön, hol a nemzetiségi elvet nem csak a politikai nemzetiség egységére, hanem a nyelvegységre is lehet alapítani.

A nemzetiségi elvnél fő dolog a *politikai nemzetiség!*

Magyarország területi épsége. *

A nemzetiségi kérdés megoldásánál csaknem a legnagyobb súlyt a hazai terület épentartására fektetjük, és hogy e cikket oly kevés sorokba szorítjuk, az onnan magyarázható, mert röpiratunknak csaknem minden cikkét különben is azon vezéreszme lengi át, hogy a hazai terület *sértetlenül* tartassék fenn.

Vájjon mikor, mi jognál fogva, mi ürügy alatt, és ki nek agyában támadhatott e minden jogosság és méltányosságot félretevő *vágy*, hogy a hazai terület a nemzetiségek közt szétdaraboltassók? azt nehéz volna meghatározni.

Elég az, hogy az ily vágyak már az 1790-ki temesvári (ügynevezett) nemzeti gyűlésen megvoltak.

Hogy e vágyak ébredését különösen a szerb nemzetiségnél mi mozdította elő leginkább, azt feszegetni nem akarjuk, nagy részben előmozdították azokat a hazafiság és nemzetiségi fogalmak balértelmezése vagy összezavarása, melynél fogva a külön népfajok, nem csak külön

nemzetiségeket, hanem külön hazafiságot is képzeltek a hazában, és minthogy hazafiság haza nélkül nem lehet, külön hazát kerestek a hazában. De legtöbbet tett az ármány, s egyes haszonlesők, vagy őrijongók bujtogatása.

Hisszük, hogy ily vágyakat nem táplál többé a haza közös érdekeit (a közös megpróbáltatás után) méltányosabban felfogni tudó újabb nemzedék többsége. Néhány túlbuzgó communista, vagy a zavarban halászni akarók agyában lappangnak még ugyan ily tervek és vágyak, melyek képesek ugyan a köznép egy részét tévutakra vezetni; de a nemzetiségek értelmiségi többségét nem.

Vannak kik túlságosan békés érzületüknél fogva (vagy minek nevezzük) még e jogtalan vágyak és kívánatok irányában is oly engedékenyek, hogy készek volnának e tárgyban egységre lépni a hazát szétdarabolni kívánókkal.

Svájcára utalnak; lám mily boldog az a Svájc! három külön nemzetiségekre és oly sok cantonokra van felosztva, a melyek mindegyike magában egy kis állam, külön érdekekkel, származással, vallással, törvényekkel stb., és mégis fentartja szabadságát és függetlenségét az európai államcsaládok közt. Csakhogy egészen más Svájc, s egészen más Magyarországnak eredete ősz független állammá alakítása.

A svájci állam lassan, részletekint szövetkezett és növekedett, és még csak alakuló félben, volt, midőn Magyarország már rég megalakult, fennállott.

Uri, Övitz és Untervalden az alapállamok, a szövetségi esküt 1291-ben tették le, tehát a magyar arany bulla létrejötte után több mint félszázaddal, – az egész szövetség pedig csak 1645-ben ismertetett el mint önálló állam szövetség az európai hatalmak által.

De a fő különbség Magyarország és Sájcz közt az államalakítási processusban áll. Svájcban az államcompositio (összeillesztés) már kezdetben részek által, kisebb tartományok, grófságok, püspökségek, városok által

történt; Magyarország kezdetben csaknem a mostani terjedelemben alakult.

Svájcának több cantonrai felosztása, nem kiszámított emberi tervek, vagy nemzetiségi elkülönítési vágyak eredménye, hanem a körülményekben s természetes kifejlődésében alapul, itt az államnak több kisebb államrai felosztása már az államalakítás, *compositio* természetéből folyik, míg Magyarországon az állam oly inódoni *utólagos* felosztása, az állam *decompositioja*, szétfoslása volna, szóval: Magyarország megsemmisítése; mint bár mi más országban, például Fraucziaországban, hol az állam egységes területtől áll.

Kívánjuk hogy a nemzet minden oly kérdés megoldásánál, hol *létele nem veszélyeztetik* és önállása biztosítva van, kész legyen a méltányos óhajtasok ellenében az egyezkedésre.

De a hazai terület szétdarabolása iránt a nemzet egyezkedni nem fog soha! a hazai terület nem az egyes nemzedékek tulajdona, azt hitbizománykép örököltük őseinktől, melyet szent ereklye gyanánt kell megőrizni a késő nemzedékek számára.

A külön nemzetiségek számára van elég tér Magyarországon, hol kívánataik kielégíthetők. Nyelvük és népjellemük, szokásaik biztosításán kívül, „elég autonómiát találhatnak azon megyékben, hol többségben vannak, és igényeiket az országgyűlés méltányolni fogja kétségkívül, ha azok a politikai egységen túl nem csapongnak.

A svájcki állapotot Magyarországra alkalmazni ábránd.

Ha, mint reményijük, a nemzetiségi kérdésnek békés utoni megoldása minden nemzetiség számára kielégítőleg sikerülni fog, ez nem történhetik a hazai terület szétdarabolása, sem a politikai elkülönítés, hanem egyedül a nemzetiségi nyelv és népjellem függetlenítése által; valamint hogy e sikeres megoldást nem fogja előmozdítani az egymás ellenébeni gyanakodás és gyűlöletes vetélykedés, hanem a testvéries egyetértés, és simulás.

A nemzetiségi mozgalmak korszakai Magyarországiban. *

A hazában lévő nemzetiségek keletkezését és fejlődését kutatni a történész feladata.

Itt részünkről csak rövid vázlatban fogjuk kijelölni a hazai nemzetiségi mozgalmak korszakait.

Tannak kérdések, eszmék, melyek szinte oly fokonyint fejlődnek és lépnek át az ifjúkorból a férfikorba és ebből az aggkorba, mint az emberi élet; így van ez a nemzetiségi kérdésnél is.

A nemzetiségi mozgalmak első csiráit már I. Lipót császár és magyar király azon egyoldalú intézkedésében találhatjuk fel, midőn a Törökországból részint hazánkba szorult, részint bevándorlott óhitűeknek, nagy részben szerbeknek, az országgyűlés hozzájárulta nélkül, oly szabadságlevelet adott, mely őket a polgári jogok élvezetében és vallásuk szabad gyakorlatában biztosította ugyan; de mely gyakorlatnak országgyűléseni megerősítése és törvénybe ígataása a háborús idők viharai közt elmaradt.

E szabadságlevelek érvényessége fölött vitába ereszkedni már azért is fölösleges, minthogy azóta a szerbek tegg megnyerték a polgári jogokat és vallásuk szabad gyakorlatát, sőt 1848 óta a haza minden befogadott lakosa, népfaj, származás, születés és vallástekintet nélkül, a hébereket kivéve, a politikai és magánjogokra nézve egyenlő.

Hogy a nemzet által törvényileg megalapított jogegyenlőségnél fogva ezentúl semmi népfaj saját számára kiváltságokat és oly szabadalmakat, melyek külön politikai jogokkal vannak összekötötésben, nem követelhet, az világos; mert hiszen az ily kiváltságok a jogegyenlőségbe ütköznének.

Az ilyjogtalan és korszerűtlen követelésektől eltérve, tekintsük röviden a nemzetiségi mozgalmak stádiumait.

A nemzetiségi mozgalmak tulajdonképeni kora csak II. József idejétől számítható.

Már Hóra lázadásakor, kit a történelem úgy tüntet föl, mint egy önző politikai rablóvezért, a nemesi kiváltságok ürügye alatt kezdett communistai harczba bele volt szöve, legalább Hóra cselszövényei által, a nemzetiségi mozgalom fonala.

Tisztán azonban a nemzetiségi mozgalmak csak II. József császár halála után, II Lipót király trónraléptekor tűntek fel Magyarországon.

II. József császárnak sok tekintetben szabadelvű reformjai, de alkotmányellenes intézkedései nem csak az alkotmányos szabadság és nemzeti önállóság iránti féltékenységet ébresztették fel a nemzetben, hanem a germánizálás nyomása oly ellennyomást idézett elő a nemzet részéről, melyből a nemzetiségi érzület legelső szikrái löveltek ki.

A sok ideig szunnyadozó magyar nemzetiségi érzület fölébredt; de példájára és felingerelve fölébredt a hazában lévő egyéb nemzetiségek érzülete is, különösen az ország délkeleti részén a szerbek közt.

Fájdalom, a nemzetiségek ez ébredése nem egyetértőleg, testvéries indulatok közt történt, hanem külön, sőt ellenséges irányban is. Míg II. Lipót császár és Magyarország királya a magyar országgyűlést 1790-ki, június 6-ra hívta össze, az alatt az ország délkeleti részén Temesvárott a budaival egészen ellenkező irányú nemzeti, gyűlés tartatott. Minő szellem uralkodott e gyűlésen, elég lészen bővebb ismertetésül Horváth Mihály „Magyarok történetére és az országgyűlési naplóra utalunk. *)

De minő elvek uralkodtak már akkor a magyar országgyűlésen a nemzetiségre nézve, e négy pontból látható, melyeket a rendek 1790-ki feliratukban a szerbekre nézve felállítottak:

1) Azon nép, mely más országba békésen költözik

*) Lásd Horváth Mihály „Magyarország története” II. Fej I. cikk II. Leopold. Felirat a szerbek iránt. Országgyűlési napló. 1790.

be, vagy kisebb, vagy egyenlő jogokat nyer az ország egyéb lakosaival; nagyobbakat semmi esetre nem kaphatván. 2) Ily beköltöző nép sohasem vétethetik föl oly föltétel alatt, hogy külön álladalmat alkosson, – mert ez nem országos befogadás, hanem új országalkotás volna.

3) I. Lipót, ki magát az ország jogainak épségben tartására esküvel kötelezte, nem adhatott a beköltöző illyreknek az országból egy részt oly föltétel alatt, hogy azok külön jogokkal felruházva, külön államot alkossanak, – mert a magyar föld nem elidegeníthető öröksége a királynak.

4) Lipót e beköltözött népeknek nem adhatott oly kiváltóságokat, melyeknél fogva új polgári társaság, új állam képeztesék az államban, hanem csak oly jogokat adhatott nekik, melyek az ország alkotmányával nem ellenkeznek.

A szelíd és igazságos fejedelem a törvényen, igazságon és méltányosságon alapuló ez elveket leiratában elfogadá ugyan; – de nem találtak azok őszinte elismerésre a túlságos követelések előtt. – Okát *egy* részről a nyelvi kérdés és ahhoz kötött népfaji jogok nem tiszta felfogásában és elismerésében, más részről a titkos és nyilvános bujtogátásokban kell keresnünk, – de abban is; hogy ez időben élték a felébredő nemzetiségek ifjú koruk első éveit, – mely oly messze van még a higgadt megfontolás és számítástól.

A folytonosan növekedő nagy franczia forradalom és a hosszas háború alatt, szünet állt be a nemzetiségi mozgalmakban.

A parázs azonban olykor kipislogott a hamu alól, míg végre a sajtóságos körülmények, a panslavismus, a bal felfogás, de mindenek fölött a bujtogatás oda dobta a nemzetiségek közé az üszköt és fellobbant a nemzetiségi kérdés, és felkapta azt 1842–1848-ig mindkét rész: a magyar nemzetiség szintügy, mint az elkülönítésre törekvő nemzetiségek, az ifjúkor minden hevével, szenvedélyeivel, tulságaival és hibáival – Lehet-e csodálni, hogy a hazai nemzetiségi moz-

galmak ez ifjú korában, főleg az 1848-ki nagy izgalmak közt, – meghiúsult a nemzetiségek közt a békés kiegyenlítés?

Azóta haladt az idő; – 1849 után a nemzetiségeket közösen elért utófájdalmak, a germanizálás, a nemzetiségeket közösen fenyegető veszély ösztönszerűleg közelebb hozta egymáshoz, higgadtabban kezdték felfogni egymás irányábani állásukat, szóval: a hazai nemzetiségek elérték a *férfikort!*

A férfikornak is megvannak ugyan szenvedélyei és olykor mélyebbek azok, mint az ifjúkoréi; de legalább nem oly gyorsan lobbannak fel azok, nem lehet azokat oly könnyen tévútra vezetni.

Használjuk fel e *férfikort*; higgadt megfontolásra a jog, – (és pedig nem a természeti jog utópiái), – hanem a közös történeti jog és méltányosság alapján; és meg léssen oldva nemzetiségi kérdésünk.

A nemzetiségi mozgalmak átalában.

I.

Azt hiszszük, elmúltak azon idők, midőn a magyarországi népfajok nyelvmozgalmait úgy tekintették, mint egy Európában egyedül álló rendkívüli jelenséget, melyre okot a magyar nemzet türelmetlensége adott; mint roszakaróink kikürtöltök. Ily ferde állítást és roszelelkű gyanúsítást csak az „Augsburger Allgemeine” és hasonszerű lapok pengetnek még olykor, a józaneszűt az ily mondák el nem ámitják.

Tekintsünk szét Európában, és kivéve azon nyugati és délnyugati részeket, hol a latin compact nemzetiségek laknak, mint például: Francia-, Olaszország stb., nemkülben Németország némely tisztán német ajkú tartománya, mindenütt megvan kisebb-nagyobb mértékben azon nyelvmozgalom, melyet rendesen faji, nemzetiségi mozgalomnak nevezünk.

Ne téveszszük össze az újabbi időkben felmerült nem-

zetiségi elv politikáját (principe de nationalités), melyet a tuillériák hatalmas ura tűzött ki zászlajára, azon nemzetiségi mozgalmakkal, melyek hazánkban és több más országban mutatkoznak.

A divatozó nemzetiségi elv, mint már említők, egy egész nemzet politikai és faji nemzetiségét foglalja magában, és itt inkább az úgynevezett elnyomott népek viszonyai kormányuk vagy fejedelmük irányában bírnak túlsúlylyal; míg azon faji-nemzetiségi mozgalmak, melyeket hazánkban is tapasztalunk, inkább a nép meg nép közti nyelvviszonyokból erednek, és fő tárgyaik nem a politikai nemzetiség; hanem a népfajok sajátja: a nyelv, nőpjellem, népszokás.

Azért nem kell és nem szabad azon nyelvmozgalmat, melyek hazánkban mutatkoznak, elszigetelt különálló jelenségnek tartani; ez csak kiegészítő része és láncolata azonátalános nyelvmozgalma-
knak, melyek többé-kevésbé fölmerülnek minden oly államban, hol vegyes népfajok laknak; feltalálható e nyelvmozgalom Oroszországban szintúgy mint a török birodalomban, az osztrák birodalom lajthántúli országaiban szintúgy, mint a Lajthán innen, föl-
található a szabad Belgiumban is, melynek flamand nyelvmozgalma-
it szándékunk különös párhuzamba vonni a magyarországi nyelvmozgalma-
kkal.

Valamint minden alkotmányos államban, úgy kitün-
nőleg Belgiumban is sokkal nagyobb fontossággal bír a politikai nemzetiség vagyis a hazafiság közös érzete, mint a nyelvi vagy faji nemzetiség; és bár Belgium nevezeté-
hez képest azt lehetne következtetni, hogy ott nyelv dol-
gában tökéletes egyenlőség van, miután Belgium az ottani népfajok egyike után sem nyerte nevezetét (különben Val-
loniának, vagy Flandriának neveznék), mégis Belgium-
ban az egyharmad vallon-nép, mely a francia nyelvet be-
széli a flamand német alföldi ajkú nép ellenében, mely az ország kétharmadát teszi, kivívta a francia nyelv fenn-
sőbbiségét, Brüsszelben a fővárosban 42,000 francia ajkú van 69,000 flamand németalföldi ajkú ellenében.

Vonjunk kissé párhuzamot e minta-alkotmánynyal bíró, boldog országnak feji nemzetiség-viszonyai és a mi-eink közt.

Körülbelül 1384 óta, midőn Belgium koronája a burgundi herczegre szállott és az udvar fénye által a francia nyelv az országban szétterjedt, csaknem mindig a francia nyelv volt Belgiumban a diplomatikai, de különösen I. Napoleon korszaka alatt; – a hollandi kormány később-érthető okokból, – felizgatta ugyan a flamand fajt a vallonfaj ellen,- de az 1830 ki forradalom után a francia nyelv ismét megerősített diplomatikai minőségében, már azért is, minthogy a függetlenségi harcban csaknem kizárólag a vallon-francia népfaj vett részt, míg a flamand népfaj csaknem a vég eldöntésig a törvényes passiv ellenállásnál maradt. A francia nyelv felsősége a forradalom után anynyira ment, hogy közhivatalba senki sem léphetett, ha francziául nem tudott.

Magyarországban, hol a magyar népfaj nemcsak a hazát alapító népfaj, hanem világos többségben van és politikai képzettségre és birtokra nézve felsőbbbséggel bír, egyes korszakokat kivéve 1836-ig tényleg a latin nyelv volt a diplomatikai nyelv.

Belgiumban a flamand németalföldi faj nyelvmozgalma 1828 körül kezdődött; az 1840-ki év azonban fordulópont volt e mozgalomban, midőn egy Willems és Blommaert flamand írók által szerkesztett és ezek által aláírt kérvény tétetett a képviselőház asztalára, melyben a flandriaiak az alkotmány 23 pontja értelmében ezeket kívánták:

1. a tartományi és helybeli ügyek a flamand németalföldi nyelven intéztessenek el;

2. hogy a hatóságok a flandriai tartományokban flamand nyelven közlekedjenek a községekkel;

3. hogy a törvényszékeknél a flandriai tartományokban a németalföldi nyelv használtassék;

4. hogy a flamandok részére külön akadémia állitassék fel;

5. hogy a németalföldi nyelv a genti egyetemnél rendszeren taníttassék.

És ezen, az ottani körülményeknél nem túlzott kívánatoknak sem a képviselő kamara, sem a minisztérium nem tön eleget; és mit tön e nép 1848-ban, midőn a forradalom a szomszéd országokat politikai felbomlással fenyegeté? – Belgiumban a pártok (klerikális és szabadelvű) kibékültek, a ki nem elégtett nemzetiségi és nyelvmozgalmak elnémultak a közös hazát fenyegető veszély előtt, – és vájjon mi okból? Mivel ott legelői áll a haza és alkotmány! vagyis a politikai nemzetiség megvédése, szóval: a hazafiság mindenek felett áll; azután következik a nyelv, a faji nemzetiség érdeke.

Az kétséget nem szenved, sőt a jogosság parancsolja, hogy mind Belgiumban, mind másutt is a faji nemzetiség jogos és méltányos kívánalmainak mielőbb tökéletesen elég tétessék; de e kívánalmak nem léphetik át a nyelv jogegyenlőségének és népjellem biztosításának határait; mihelyt e követelések a népfaj sajátosságain és határain tulcsapnak, azaz: többet követelnek, mint nemzeti sajátjok, t. i. nyelvök és népjellemök törvényes védelmét és biztosítását, e követelések túlságosak lesznek, és vagy az alkotmány, vagy a haza területének egységét sértik és jogtalanok.

Azonban túlságos lehet nemcsak a követelő népfaj, kívánataiban, de azon népfaj is, mely ellenében a nyelv jogegyenlősége követeltetik, olykor szintén túlságba eshetik alap nélküli féltékenysége és ellenállása által.

II.

Az előbbi cikkben mondtuk, hogy nemcsak a nyelv-egyenlőséget követelő nemzetiségek lehetnek túlságosak követeléseikben, hanem azon nemzetiségek, melyek az államban számuk, vagy vagyoni és szellemi felsőbbségök ál-

tal természetes túlnyomó erővel bírnak, szintén túlságba eshetnek féltékenységük vagy merev ellenállásuk által más nemzetiségbeliek irányában; és ez nemcsak Magyarországra, hanem minden olyan államra alkalmazható, hol több népfaj van.

A mi Magyarországot illeti, az óhajtva várja az alkalmat, hogy az 1861-ki országgyűlési programúi alapján, és a mennyiben az alkotmány és közös hazai terület épségével összefér, még tágabb alapon is, – a különböző nemzetiségek nyelvbeli jogegyenlőségét törvényileg kimondhassa. Az alkotmány biztosításának nagy kérdése után a nemzetiségek jogos kívánatainak kielégítése lesz a legfőbb kérdés!

De hogy e kérdés megoldását a kívánt siker koronázza, mindkét részbeli nemzetiségnek óvakodni kell a túlságosságtól, és főleg attól, nehogy a vitatás szenvedélyessé fajuljon.

De vájjon hol azon határvonal, mely a nemzetiségi ügyben a túlságoskodást kijelöli?

E vonal legjobban kitűnik, ha különböztetést teszünk a politikai és nyelvi nemzetiség közt.

Tudjuk, hogy minden alkotmányos államban, hol külön népfajok vannak, kétféle nemzetiség van: politikai és nyelvi nemzetiség. A politikai nemzetiség fő alapjai: az alkotmány, törvények, intézmények, a közös haza; ez azon nemzetiség, mely a különféle népfajokat *egy* nemzeti egységben tartja össze. A nyelvi nemzetiség alapjai: a nyelv és népjellem, mely minden külön népfajból külön nemzetiségi családot képez, melyek érdekei a haza közös érdekében öszpontosulnak; és ennek így kell lenni, mert ha minden külön nyelvi nemzetiség a maga számára külön politikai nemzetiséget követelhetne, akkor fölbomlanék a nemzeti egység, és államok volnának az államban, mi alkotmányos monarchiában az államot alapító nemzet föloszlása nélkül lótesíteni nem lehet, eddig legalább példa nincs reá. Egészen más az, hol egy birodalomban több sou-

verain állam létezik, és a személyes unió által, de külön állami intézményekkel vannak egymással egy fejedelem alatt szűkebb vagy tágabb kapcsolatban.

És épen e megkülönböztetés a politikai és faji nemzetiség közt azon mérték, mely szerint meg lehet tudni, mennyire jogos vagy túlságos az egyik népfaj követelése a másik irányában?

1. Túlságos az oly népfaj követelése, mely a nemzetet alapító népfaj ellenében mindkettőt külön kívánja a maga számára, t. i. külön nyelvi és politikai nemzetiséget; de másrésről túlság volna az is, ha a testvér nemzetiségektől mindkettőt megtagadnék, nemcsak a külön politikai, hanem a külön nyelvi nemzetiséget is.

Világos, hogy a kétnemű nemzetiség közt jogosan és méltányosan csak a nyelvi nemzetiséget lehet minden népfaj számára külön követelni és kell másrésről egyenjogúsága képen megadni. A politikai nemzetiség pedig, minthogy különben is a haza egyenjogú polgárai vagyunk, minden népfaj közös tulajdona és osztatlanul csak egy lehet.

Es ez okból érthető, hogy a politikai nemzetiség iránti érzet csaknem egy a hazafiság érzetével; s a ki a politikai nemzetiség egységét támadja meg, az a haza egységét, a hazát akarja feldúltni.

2. Túlság azt követelni, hogy ott, hol bár több népfaj van, de egy az államot alapító népszámra és birtokra, anyagi és erkölcsi tekintetben túlnyomó népfaj létezik ősi időktől fogva, a nyelvek egyenjogúsága annyira meglátoltassék, mely minden egységet megzavarva egy bábeli állapotot hozna létre; például: ha több hivatalos országgyűlési, vagy legfőbb hatósági nyelv követeltetnék. Másrésről túlság volna a külön népfajok nyelvének azon megyekben, hol többségben vannak, hivatalos érvényét a törvénykezésnél és hatóságoknál korlátozni, midőn az állam egysége ez által meg nem zavartatik.

Valamint a magyarnak a vele született jogosság és

méltányosság érzeténél fogva soha eszébe nem jut, bármi számos tömegben kerüljön ki idegen földre, mint Oláhország, vagy valami osztrák tartományba, hogy nyelve egyenjogúságát a latolásig követelje, úgy a magyar a különben közös, de magvat hazában megkívánhatja másajkú polgártársaitól, hogy a magyar korona fenségét tiszteletben tartva és ősi intézményeinkhez, melyek jótékonyosságában egyenlően részesülnek, kegyelei tel ragaszkodva, nemzeti-ségi egyenjogúságuk iránti kívánalmaikat a hazai terület épségével öszhangzásba hozzák.

III.

A külön nemzetiségek móltányos, sőt jogos kívánata az, hogy sajátjuk: *nyelvök és népjellemök* a hazát alapító nemzet nyelvével és népjellemével egyenjogúvá tétessék; de a mint megjegyztük, ezt nem lehet oly túlságosan fel-fokozni, hogy az állam politikai egysége csorbát szenvedjen, ellenben a külön nemzetiségek nyelvbeli egyenjogúságát, a hol csak lehet, nemcsak törvény által kell biztosítani, hanem az állam tettleges pártfogásában is részesíteni.

Míg a nemzetiségek követelései a nyelv és nép sajátosságai biztosítására és törvény általi védelmére szorítkoznak, kívánataik méltányosak és jogosak; de mihelyt e határokon túllépnek és külön területet, külön politikai társadalmat keresnek az államban, kívánataik nem teljesíthetők, mert jogtalanok, mert veszélyeztetik a haza területi épségét és politikai egységét.

Az ily követelések összeférhetlenek a hazafisággal, mely minden hazájához hű polgár előtt ugyanazon célzt tűzi ki: szóval a közös haza egységének és épségének védelmét s a közjólét előmozdítását; de összeférhetlenek e követelések azon minden népfajjal közös politikai nemzetiséggel is, mely egy államban csak egy lehet, – és melynek alapja a közös alkotmány, közös törvények, intézmények, szóval: a közös haza.

Midőn valamely nemzet új államot alapít, az országban talált legyőzött népek politikai nemzetisége az által, hogy az alapító nemzetnek meghódolnak s intézményeit és törvényeit elfogadják, a hódító nemzet politikai nemzetiségébe olvad fel; – midőn egy idegen népfaj tömegesen, de barátságosan fogadtatik be valamely nemzet kebelébe, e népfaj, ha elég életerővel bír, fenntarthatja ugyan sajátját, nyelvét és népszokásait, melyeket magával hozott; de nem követelhet maga számára a többi nemzettől elkülvözve olyast, mi nem fajbeli sajátja, hanem, *másé*, vagy *közös*, például: a közös hazából külön területet, vagy a haza intézményein kívül külön politikai intézményeket.

Szóval: mindazon nemzetiségi mozgalmakat, melyek akár hazánkban, akár a birodalom egyéb országaiban, akár másutt fölmerülnek, ha békésen el akarjuk intézni, nem szabad egyébnek tekinteni, mint nyelvmozgalmaknak. Mihelyest a nyelv- és népszokások közé külön terület és politikai intézmények követelése vegyül, azt nem lehet többé nyelvmozgalomnak, sem jogos nemzetiségi törekvésnek nevezni, hanem elszakadási és forradalmi vágyanak.

Nem kételkedünk a külön nemzetiségek hazafiságos érzelmében, de épen ez okból nem vagyunk képesek felfogni, hogyan követelhet a haza bármelyik polgára, hű hazafi létére olyast, mi a haza egységét vagy épségét területileg vagy politikailag csonkítja?

Elismerjük, hogy saját nyelvéhez és népszokásaihoz minden nemzetiségnek kegyelettel ragaszkodni nemcsak joga van, sőt kötelessége; de nem szabad és jogtalan a ragaszkodás oly követelésekhez, melyek a haza közös tulajdonát sértik, mert nem szabad külön-külön sajátkénté kinteni vagy követelni azt, mi a közös haza tulajdona.

A nyelv és népjellem kérdésébe, mely csak egyedül lehet tárgya a külön népfajok közt fennforgó nemzetiségi vitának, – nem szabad mást belé zavarni, szintoly kevéssé a külön területet, mint bárminő politikai elkülönözést, s annál kevésbbé szabad azt vallási czélokra fölhasználni.

A nemzetiségi követelések kielégítésére tág tér nyílik a hazában már az 1861-ki országgyűlési programm szerint is. Kívánjuk, hogy a mi e programmban nem elég világosan van kifejezve, a jövő országgyűlésen nemcsak tökéletesen meg legyen magyarázva a nemzetiségek megnyugtatására, de hogy az illető törvény mielőbb életbe is lépjen.

Óhajtjuk, hogy a külön nemzetiségek biztosítására és tetteles pártfogására hozandó törvények minden méltányos és jogos kívánatot kielégítsenek és világosan, tisztán legyenek fogalmazva; és – hogy részletesebben szóljunk – hiszszük és óhajtjuk, hogy a közelebbi országgyűlés a külön nemzetiségek azon kívánatának, miszerint nyelvök ott, hol az állam és nemzet politikai egysége megengedi, hivatalos érvényre jusson, elég fog tétetni. Úgyszintén kívánatos, hogy a magyar királyi egyetemenél, minden hazánkban törvényesen elismert nemzetiségnek az állam költségén fizetett nyilvános nyelvtanára legyen, nemkülönben a kir. akadémiákban és magasabb tanintézetekben, hol azt a külön nemzetiségek érdeke kívarrja; kívánatos, hogy minden külön népfaj és nemzetiség mű- és tudományos intézetei az állam által nyerjenek segélyzést és gyámolítást stb.

A mi azonban a külön politikai területet illeti, ebbe a nemzet öngyilkolás nélkül bele nem egyezhet.

Azonban minthogy a rokon népfajoknál az egymáshoz vonzódás és közalgés igen természetes, úgy hiszszük, hogy az országgyűlésen képviselt nemzet még az oly követelésekre nézve is, a mennyiben ez elkülönzésnek nem kívánnak politikai érvényt szerezni, találni fog méltányos középutat; sőt ha találtatnának egyes népfajok, melyek jogukat a külön területhez ősi törvényes szabadalmak által bebizonyítani képesek, azoknak további gyakorolhatóságát a nemzet ellenezni nem fogja; de új szabadalmakat, új politikai elkülönzéseket – most, midőn jogegyenlőség a jelszó! a nemzet törvényes beleegyezésével soha sem fog megerősíteni.

Azért legyen egyetértés és testvériség a külön nemzetiségek közt és ne kívánjanak a testvér nemzetiségtől olyast, mit ha e nemzetiség helyzetében volnának, semmi esetre sem adnának meg.

És ha idővel előfordulna oly eset, melyben bármelyik népfaj nemzetiségi kérdése a hazafiság kérdésével összeütközésbe hozatnék, ott a nemzetiségek külön érdekeinek vissza kell vonulni a hazafiság nagy kérdése elöl, és minden népfajnak – legyen az magyar, szláv, német, szerb, román stb. – áldozni kell a közös haza szent oltárára! – Mert nemzetiségek lehetnek többen az országban, de a haza csak egy.

Nemzet és nemzetiség.

A „*nemzetiségi mozgalmak*” című cikksorozatban a *hazafiságot* a *nemzetiséggel* hoztuk párhuzamba; de mint-hogy e szó: *hazafiság* érzelmet jelent, a *nemzetiség* pedig yalami külső jelenség fogalma, úgy hiszszük, midőn e tárgynak rövid megvitatásához visszatérünk, eszméinket szabatosabban fejezzük ki, ha a *hazát* teszszük ez alkalommal párhuzamba a *nemzetiséggel*:

Oly országokban, hol egy népfaj és compact nemzetiség van, például Francia-, Olaszországban stb., a *haza* és *nemzetiség* eszméje annyira össze van forrva, hogy egymástól megkülönböztetni alig lehet; s vájjon a czólra nézve mi különbség van e két kifejezés közt: *vive la patrie!* meg: *vive la nationalité française?*

A sors úgy akarta, hogy épen hazánk legyen azon országok egyike, hol e két fogalom közt: *haza* és *nemzetiség*, a mennyiben az utóbbi a nyelv és nép sajátságaira vonatkozik, különbség van.

De bárminő a különbség a *hazaszeretet* meg a faji *nemzetiséghez* ragaszkodás közt, még hazánkban sem lehet egészen elválasztani egymástól e két eszmét; sőt szükséges, hogy a *honszeretet* vagyis *hazafiság* eszméje mindig őran-yalként lebegjen hazánk népei fölött, és világitssa fel

őket a nemzetiségi téveszmék ellen, vagy, ha szükséges, cherubként kísérje ki azokat a haza szentélyéből, kik a népet a nemzetiség neve alatt akarják bujtogatni és ámitani.

De áttérünk a *nemzet* és *nemzetiségi* fogalom különbségére.

Nálunk *haza* és *nemzet*: szintén csak *egy* van; de *nemzetiség* számban és minőségben több. Számra nézve annyi a nemzetiség, a mennyi a népfaj vagy nyelv; minőségre nézve nyelvi és politikai nemzetiség van.

Itt, csak azon különbségről lesz szó, mely a *nemzet* meg a *nyelvi nemzetiség* közt található.

Franciaországban compact nemzetiség levén, a *nemzet* és nemzetiség *egy* fogalom.

Magyarországban a *nemzet* a *nemzetiséggel* nem lehet *egy*, hanem úgy különbözik tőle, mint a *haza* fogalma a *nemzetiség* fogalmától.

A *magyar haza* annyit tesz, mint a magyarsz. korona alatt lévő tartományok területe; a *nemzet* annyit, mint a magyar korona népeinek összessége; – a *nemzetiség* pedig a népfajok kisebb-nagyobb csoportozata.

A *nemzet* ezelőtt törvényes értelemben a Verbőczy *popidusából*, t. i. a nemességből állott, volt legyen az magyar, szláv, német, szerb, s a t.; 1848 óta nemcsak a nemes, de a hazának minden törvényesen elismert vallású népe, minden honpolgár tagja a magyar szent koronának.

Midőn tehát azt mondjuk: *nemzet*, nem érthetünk mást mint *egyet*, t. i.: a magyar *nemzetet*, melynek minden külön nemzetiségből! polgára egyenjogú.

És itt fölösleges a más országok állapotával e tekintetben a hasonlítás, mert a hol csak hasonlatosságot alkalmazni lehet, az mind kedvező lesz állításunkra.

A *nemzet egy*, mint a *haza*.

halóban nevetséges volna azt mondani: én a magyarsz. korona tagja, a magyar király alattvalója, Magyarország honpolgára vagyok; alkotmányát, jogait élvezem; törvényei alá vagyok vetve; ott élek, ott van jószágom

családom, mindenem, és még sem vagyok Magyarország polgára, nem tartozom a magyar nemzethez.

Az ily mondatban annyi háládatlanság, sőt képtelen ség van, hogy alig hisszük, hogy azt tiszta érzelmű hazafi, kinek a jogosságról csak kezdetleges fogalma is van, hig-gadtan, ép észszel mondhatná.

Nálunk a *nemzet* és *nemzetiség* közt, a mennyiben fo-galomzavar van, nagy részben annak tulajdonítható, hogy e fogalmakat idegen nemzetek nyelvéből és nem egészen helyesen fordítottuk át; névszerint a francia *nation*, *natio-nalitéből*. Ott e két elnevezés helyén van, mert csaknem ugyanazon eszmét fejezi ki; nem úgy nálunk: itt anemze-tiség a nemzetnek egy alárendelt kiegészítő részét képezi és a *népfaj* ha nem is oly szépen hangzó, de igazabb kife-jezés volna. Azonban maradjon a nemzetiség kifejezése, csak balul ne magyarázzuk.

Midőn nemzetről szólunk, legyen az törvényes, vagy politikai értelemben, mindig az *egy* nemzetet értjük, azt t. i.: mely a magyar haza nemzetiségeinek összességéből áll: a *magyar nemzetet*; – de midőn nemzetiségről szólunk, hozzá kell tennünk, ha nyelvi nemzetiség kérdése forog fenn: magyar, szláv, szerb, német nemzetiség; s ha Ma-gyarországban – a szorosán vett Magyarországon – szerb, oláh, német nemzetekről szólunk, azon nemzetet kell értenünk, mely Szerbiában, Oláh- és Moldvaország-ban, és fölaprózva Németországban lakik.

A hazánkban lakó minden nemzetiségnek van külső támpontja, s ha ki akar vándorolni, ott fogja találni nem-zetét; – azért hisszük, hogy a magyar, kinek e hazán kí-vül nincs egy talpalatnyi földje ős nemzete, melyhez ra-gaszkodjék, kétszeres erélylyel fogja védeni és fenntar-tani hazáját, nemzeti egységét, egyéniségét.

A nemzetet – ismételve mondjuk – nem úgy tekint-jük, mint a melyet egyedül a magyar nemzetiség és faj képvisel: Magyarország *nemzetét* a haza minden külön fajú

és nyelvű nemzetiségeinek az egy alkotmány, törvény által összeforrt egysége képviseli.

II.

Magyarországban valahára tisztázni kell a *nemzet* és *nemzetiség* különböző fogalmát, habár e tisztázott nézetek első pillanatra nem fognak oly meggyőzőleg hatni idegen ajkú polgártársaink azon hál istennek csekély részére, mely a nemzetiség ügyét a szenvedély és féltékenységszemüvegén át tekinti.

Új eszméket felhozni nem igen fogunk; inkább a már létező homályos és zavart eszméket akarjuk tisztába hozni, a téveszméket pedig rendre utasítani.

Hazánkban a *nemzet* helyesen értett, törvényes fogalma, az *egység és közösség* fogalma, míg a *nemzetiség* a *többség, az elkülönítés* fogalma.

A *nemzet*, melynek mindene *közös* és *egy*, mert egy és közös az alkotmánya, törvénye, hazai területe, köz- és magán-joga, szóval politikai és törvényes intézményei, különbözik a *nemzetiségtől*, mely sajátosságai, t. i. a nyelv és népszokás által egymástól el van különítve, és mely sajátosságok egyenjogúsítása teheti egyedül hazánkban a nemzetiségi kérdést.

A nemzetiség kérdése hazánkban nem lehet szorosabb értelemben vett közjogi kérdés, mert nemcsak a közjogra nézve, de még a magán-jogra nézve sem volt soha és nincs is különbség a nemzetiségek közt.

A közjog kérdése csak az egész nemzetnek, az ország összes népének (nation; people) lehet közös ügye.

A nemzetiségek e nemzeti közjogoknak egyenjogú részvényesei, és így azon nemzethez tartoznak, melynek a nemzeti köz-jog és magán-jog oltalmát köszönik: ez pedig magyar.

Ismételjük tehát, hogy oly államban, melyben az alkotmány, törvény, haza egy; a nemzetnek is egynek kell lenni, bármennyi legyen a nemzetiség.

Lehet ugyanegy birodalomban, egy fejedelem személye által képviselve, több souverain állam; de hogy ugyanegy souverain államban több monarchia, több souverain állam, nemzet létezzék, az képtelenség.

Hogy azonban előadásunk világosabb legyen, hozzuk fel például a *nemzeti közakaratot, a nemzeti közvéleményt*.

A nemzeti közakarat, a nemzet közvéleménye jogosan és törvényesen csak az országgyűlésen nyilvánulhat; ott hozhatja a nemzet közös akarata, törvényes fejedelmével egyetértve a haza törvényeit és intézvényeit.

Egyedül az országgyűlésen nyilvánult nemzet közakarata *illetékes* az országban bármily törvényt vagy politikai intézményt hozni vagy megváltoztatni.

Ha több politikai jelentőségű nemzet volna az országban, szükségkép több jogos és törvényes közakaratnak és közvéleménynek is kellene lenni, és így több alkotmánynak, törvénynek, országgyűlésnek kellene az egy országban lenni, egyik törvény a másikat paralyzálná, megsemmisíthetné – íme a képtelenség!

Ez esetben nem volna az országban se nemzet, se törvény, hanem oly zűrzavar, minőt csak a legviharosabb forradalmi állapotban lehet képzeln.

Ha tehát az országban addig, míg minden törvény és rend föl nem bomlik, nem lehet több törvényes és jogos *nemzeti akarat*, mint *egy*: vájjon mi jelentősége lehet oly *nemzet* címzetnek, melylyel a nemzeti közakarat törvényes nyilatkozhatási joga nem jár?

Vájjon hogyan létezhetik külön nemzet, a külön nemzeti akaratnak törvényes érvényesíthetése nélkül?

Azt válaszolhatják néhányan, hogy van bizony a nemzetiségeknek akaratjuk nyelvi ügyükön kívül is, sőt azt olykor ki is nyilatkoztatják.

De erre azt viszonzzuk, vájjon törvényesek-e az ily törekvések nyilvánulásai? és vájjon több értéket fog-e azoknak adni a nemzet valaha az országgyűlésen, mint bármily magántársulat kérvényeinek?

Szóval, e szónak: *nemzet*, Magyarorszáiban törvényes és politikai értelme csak úgy lehet, ha *egy* közös *nemzetet* értünk, azaz Magyarorszáig nemzetét.

Azon intézkedés, melynél fogva Erdélyben a nemzetiségek régi szokás szerint három, újabban négy nemzetre vannak osztva, nézeteinket meg nem czáfolja, sőt meg sem gyöngíti: mert azok nem egyebek *rendi* nemzeteknél, nem pedig külön souverain nemzetek, melyek külön államot képviselnének, s melyeknek külön nemzeti akaratjok, külön állami alaptörvényeik volnának.

Midőn a magyarok e hazát megszerezték, az itt lakó nemzet vagy nemzetek az által, hogy meghódoltak és a magyar nemzet törvényeit, jogait elfogadták, a magyar nemzetbe olvadtak.

A később bevándorlottak elhozták magukkal nemzetiségüket: nyelvüket, szokásaikat, s ha volt, kincsüket, de nem hozták magokkal saját nemzeteket és törvényeit.

Nemzetet más nemzet hazájába átültetni, kissé több fáradtságba kerül, mint midőn *egy* nemzetiség barátságosan befogadtatik.

III.

Úgy hisszük, e két fogalmat: *nemzet* és *nemzetiség*, világosan megkülönböztettük egymástól, és hisszük, megadjuk mind azt, a mi a nemzeté, midőn azt mondjuk, hogy a nemzet sajátja a közös haza, az alkotmány, törvény és politikai intézmények, és megadjuk a nemzetiségeknek is mind azt, a mi külön sajátjok: a nyelv és népszokás.

De a *nemzet* és *nemzetiség* fogalma közé csúszik e szó: *nemzeti*.

Magyarorszáiban például nemcsak az országos magyar tan- és tudományos intézeteket szokás nemzeti intézeteknek nevezni, hanem szokás a szerbek és oláhoknál is, hogy ez intézeteket saját nemzetiségükhöz képest, nemzeti intézeteknek nevezik, csakhogy ez intézményeknek nincsen semmi közök a nemzet politikai, vagy közjogával, hanem mindig

csak a külön nemzetiségek nyelvével és szokásaival vannak kapcsolatban.

Midőn a szerb vagy oláh Magyarországon nemzeti színeit tünteti elő, azt nem teheti *közjogi* politikai külön állása jeléül, hanem csak azon nemzet iránti kegyelele tanúsításául, melyből származott.

Midőn tehát a külön nemzetiségek sajtáságaik kifejezésére a nemzeti szót használják, azt nem tehetik, mint ha Magyarországon külön nemzetek volnának, (mert tudják, hogy a nemzet történeti, törvényes szintűgy mint közjogi és politikai értelemben csak egy lehet); hanem azért *használják* a külön nemzeti szót e sajtáságaik kifejezésére, mert külön nemzetiségük, vagyis külön nyelv és népszokási sajtáságaik vannak.

De a nemzet országos jelvényei csak egyek lehetnek Magyarországon; csak *egy* Magyarország sz. koronája, címere és háromszínű *nemzeti* zászlaja, mely mellett testvériesen loboghatnak ugyan a külön nemzetiségek zászlói, de a nemzetnek *országos nemzeti* zászlaja mindig az összes Magyarország zászlaja lesz.

Nem csekélységek e megkülönböztetések, mert az ármány és fufangos ész mindenütt rést keres, hogy a nemzetiségeket egymás ellen bujtogassa.

Így lehet például idővel szerb, oláh tudományos akadémia, melyet a törvény pártfogolni, és aránylag az illető nemzetiség népszámához, az ország segélyezni fog; s az ily külön nemzetiség tudományos, vagy bár mily magános intézetét, melynek célja a nyelv és népjellem kifejlődése lesz, az illető nemzetiség elnevezheti például szerb nemzeti akadémiának, stb. De a nemzet tudományos akadémiaja, az országos nemzeti, mindig a magyar akadémia lesz; míg Magyarország fennáll.

Valamint mi nem vakmerősködnénk más országában külön országos intézményeket felállítani, úgy azt hisszük külön ajkú polgártársaink sem kívánják.

Látjuk tehát, hogy e szó: *nemzeti*, a népfajok által

használva csak a nemzetiséggel van összefüggésben s mindenre alkalmazható a külön népfajok által, a mi nyelvi és népfaji sajátságait illeti; de nem alkalmazható arra, mi nem az övék, hanem a közös hazáé, nem alkalmazható semmire, mi a haza köztörvényeihez vagy közjogához tartozik.

Eként tehát világos, hogy e szó: *nemzeti* nem foglalja magában *egy* külön közjoggal bíró politikai nemzet eszméjét.

A külön nemzetiségek azt csak elkülönzött *nyelvi* és *népszokási* ügyekben használhatják: míg a nemzet, vagyis Magyarország azt ugyan minden ügyeiben és intézményeiben használhatja és szokta is használni. Midőn tehát *Ú, k* ország közös ügyeiről és intézeteiről, vagy törvényes és közjogi intézményeiről van szó, ez elnevezés: „*nemzeti*” kizárólag csak az egyetemes *egy* nemzetet illeti.

Mindezeket, miket itt előadtunk, nem mondtuk a különajku nemzetiségek nyelve és népszokásai szabadabb kifejlődése miatti féltékenységből, mi őszintén óhajtjuk kifejlődést, sőt a különféle nemzetiségek műveltségét érdeklünkben is áll kívánni, de az eszmezavart szükséges tisztába hoznunk, ha meg akarjuk érteni egymást.

A mit féltünk, az egyedül: *a haza területi épsége, és alkotmányunk fentartása.*

Nevetséges volna a magyar nemzettől most, midőn nyelvét és szellemi erejét annyira kimívelte, hogy ez *erős* törzshöz képest a többi nemzetiség szellemi és nyelvbeli haladásai csemetéknek tekinthetők, nevetséges volna, mondjuk, ezektől féltenie nyelvét.

Meg lehetek győződve különajkú honfitársaink, hogy a magyar nemzetiséget képviselő nagy és lelkes népfajnak nincs oka nyelvét és jelleme sajátságait félteni, rég lehullottak a féltékenység bilincsei.

És a magyar e bilincsektől, minden előítélettől és féltékenységtől ment jobbát nyújtja őszintén a többi nemzetiségnek.

A nemzetiségek féltékenysége, I.

Valamint minden féltékenység a kedvelt tárgy elnyerhetése vagy megtartása ellen gördített akadályokból és az e miatti aggodalomból származik: így van ez a nyelvi vagyis faji nemzetiségek közti féltékenységnél is. E féltékenység a külön nemzetiségek közt szintúgy fölébred, mint egyéb tárgy féltésénél; először a sötét gyanú alakjában, mely később a bujtogató és izgatás által irigységgé válik és végre nyílt gyűlöletben tör magának utat. A nemzetiségi féltékenység mind e phasisait szomorúan kelle tapasztalnunk.

E viharos idők elvonultak ugyan felettünk, a pusztító tűz csillapult; de a kamu közt még olykor baljóslatú szikra pislog fel, mely hogy ismét lángra ne lobbanjon, főleg saját érdekeink józan felfogása és a szenvedélyek leküzdése szükséges.

Azért tapintsunk mi magyarok nemzetiségi érzelmeink üterére; és ha nemzetiségünk iránti vonzalmunkat menten és szabadon találjuk minden szenvedélytől és féltékenységtől, csaknem biztosan számíthatunk arra, hogy előbb utóbb a többi nemzetiség is, (sőt minden bujtogató ellenére már jelenleg is nagy részben) sokkal higgadttabban és egyetértőbben fogja megvitatni a nemzetiségi ügyet mint ezelőtt.

Csak az ily higgadt alaptalan féltékenységtől ment kedélyvel oldhatjuk meg egyetörtőleg, minden népfaj megnyugtatóására a nemzetiség kérdését.

Ha a magán-életben két fél közt egy tárgy iránt féltékenység támad: mihelyest az egyik fél ön-erejével legyőzi e féltékenységet, vagy más oknál fogva megszabadul e kóros szenvedélytől, legtöbb esetben a tárgy vagy egészen megszűnik vita tárgya lenni, vagy ha nem, a vita sokkal higgadtabb, mert a másik fél, ha erősebb is, ment levén a szenvedélytől, hajlandó az engedésre.

A magyar saját erejéből és akaratából győzte le a többi nemzetiség iránti féltékenységét; irigységről és gyűlöletről szó sincs többé.

De igen tévedne, a ki abban, hogy a magyar oly rövid idő alatt minden nemzetiségi féltékenységgel föl hagyott és attól magát felszabadította, elcsüggedést vagy lemondást látna. E féltékenység legyőzését részben a magyar népfaj műveltségének, méltányosságának és bátorságának lehet tulajdonítani. Hiszen a féltékenységnek bátorság az ellentéte.

De nemcsak a magyar elem bátorsága volt az; voltak 1849 óta más okok és körülmények is, melyek e féltékenységet legyőzni segítették és a magyar nép bizalmát nemzetisége jövője iránt megszilárdították.

Térjünk kissé vissza a múlt időkhöz.

Emlékezzünk meg az 1842-ik évről, midőn a nemzetiségek közti féltékenység nem a sötét gyanú, hanem a nyílt irigység fokát érte. 1842-ről, midőn Széchenyi nemzetiségi féltékenységünket mérsékelni óhajtván, a szenvedély káros következményeire figyelmeztető a nemzetet. A ki személyesen látta a nagy férfiút, midőn a magyar akadémia közgyűlésében föllépett, s hallotta őt szólani a nemzetiség tárgyában, egyedül állva, elhagyatva nemcsak a nemzet jobbaitól, de legjobb barátaitól is, annak lehetlen volt aggodó érzelmek közt el nem hagyni a termet.

Ha Széchenyi e beszédet nem a fölizgatott szenvedélyek, nem a nemzetiségek lázas féltékenységi állapotában, hanem más időszakban és nem nyilvánosan, hanem egyedül elvbarátainak, vagy az oly hön szerette magyar népnek súghatta volna fülébe: akkor a nagy férfiú jó szándékú tanácsát kétségkívül siker koronázta volna.

De így, a mint történt, a magyar népet elidegenítet te és még fokozta szenvedélyét, míg a nem magyar népfajok vérszemet kaptak.

Ezt követte gyorsan az 1843 ki országgyűlésen dec.

2-dikai horvát nyelvviszály, míg 1848 ban az ellenkedés nyílt harcban tört ki.

De vessünk fátyolt a múltra. Annyi viszály, annyi pusztító vihar után, midőn azt hittük, hogy e gyűlöletet ki nem írhatjuk, hacsak egymást ki nem irtjuk, lassan-lassan tűnedezik a kölcsönös izgatottság, sőt a magyarnál a többi nemzetiség iránti féltékenység tökéletesen megszűnt.

Ismételjük, hogy a magyar nem félti többé nyelvét^ nincsenek többé félteni: és ez a külön nemzetiségeknek biztosítékul szolgálhat arra, hogy nyelvi kívánságaiknak a magyar elem nem fogja a útját állani, sőt teljesülésüket az országgyűlésen rokonérzelműleg elő fogja mozdítani, a mennyire csak a haza politikai egysége megengedi.

A magyar csak politikai egységét, a haza területi épességét és alkotmányát félti és féltheti.

De úgy hiszszük, hogy ezeket védeni minden nemzetiség közös érdekében áll.

Yajjon mik hát az okok, melyeknél fogva, *legalább magyar részről*, a nemzetiségek iránti féltékenység nem csak lecsillapult, sőt mondhatni megszűnt?

Az első ok, a mint már említettük, a magyar nemzetiség nyelvének és szellemi művelődésének gyors haladása és az ez- által kifejtett erkölcsi erő önérzete.

De másodszor előmozdítá ez egymás iránti féltékenység csillapodását a Bach-rendszer.

II.

A második okot, melynél fogva a nemzetiségek közt a féltékenység csillapult; nagy részben a Bach-rendszer és következményeiben kell keresnünk. .

Meg vagyunk győződve; hogy e rendszernek egészen más volt célja, mint a nemzetiségeket egymással kibékíteni; de azon cél, melyet magának kitűzött; nem nyerte el, hanem inkább az ellenkezőt, mit nem igen óhajtott.

A Bach-rendszer folytonos németesítési és bürokratikus centralisatio törekvései által, mely az egyenjogú-

ság pusztá czímével a nemzetiségek tűzhelye szentelve akart hatolni, annyira felébresztette maga ellen a nemzetiségek féltékenységét, s főleg a nem magyar népfajok annyira kiábrándultak, hogy csaknem elfeledve a régi vizályt; minden féltékenységüket, ellenszenvüket egyesülten a rendszer ellen irányozták.

Ez volt annak is oka, hogy nemcsak a magyar, de minden nemzetiség jóformán csak házi tűzhelyéhez levén szorítva e tizenegy év alatt, sokkal nagyobb szenvedéllyel ragaszkodott a magánkörökben nemcsak nyelvéhez, – de később szokásaihoz és ruházatához is, – mint ezelőtt.

Soha szülők a magánoktatásnál és házi körökben, nagyobb buzgalommal, féltékenységgel, – mondhatni nagyobb gyengédséggel nem csöpögtették édes anyai nyelvüket kisdedeik lelkébe, mint ez idő alatt.

A nemzetiségek a fenyegető közös veszély idején ösztönszerűleg közeledtek egymáshoz, és elpanaszolva kölcsönös sérelmeiket, – az egykor oly megátalkodott ellenek már csaknem barátokul borultak egymás karjába.

Midőn megjelent az 1860. octóker 20. diploma, – a németesítés megszűnt, – sőt egy ideig február 25-ig a burokrata centralista törekvés is szünetelt valamennyire, – és a magyar ekkor eleintén sajnálattal látta, hogy a már-már megszilárdult barátság ismét hűledezni kezd, s a nem-magyar nemzetiségek egy része, a váratlan reménytől részint elkábulva, részint felbujtogatva, nem maradt azon méltányos kívánalmak határai közt, melyek a nemzetiségeket illetik, hanem kívánataival a hazai egység rovására a hazai terület csonkítására törekszik.

Azonban úgy hisszük, hogy a nemzetiségek nagy része az 1849-60-ki tapasztalás által okulva, nem igen lesz hajlandó, minden izgatás daczára az 1848-ki vizályt újra felidézni, hanem ők is, vagy legalább józanabb, nagyobb részük szintúgy óhajtja mint mi, hogy méltányos

kívánataik elérése mellett az 1848-ki törvények bár egyben-másban átalakítva fenntartassanak.

A bujtotgatásoknak nem is lesz sikerük, ha csak a magyar nemzetiség előbbi szenvedélyes és féltékeny állapotába vissza nem esik. E kortól azonban biztosítja a magyart szilárdsága és kitartó türelme.

A magyar faj annál biztosabban néz a nemzetiségi kérdés megoldása elé, mert menten minden féltékenységtől alig várja az alkalmat, hogy a nemzetiségek minden kívánatát, (a mennyiben csak azt a haza politikai egységével és területi épségével összeegyeztetni lehet) tökéletesen kielégítse. És pedig törvényes utón, nem róluk nélkülök kívánjuk a rendelkezést, hanem a közös megfontolt országgyűlési tanácskozás után.

Azért legyen türelmök a testvér nemzetiségeknek és egyesüljenek fajbeli testvéreik azon nagy józan részével, mely a törvényes utón haladva, teljes bizalommal várja az országgyűléstől a végleges intézkedést.

Az 1861-ki országgyűlés, programjában még nem mondta ki az utolsó szót és el nem zárta még a külön nemzetiségek netaláni újabban felmerülő oly kívánalmi elől az ajtót, melyek abban nem foglaltatnak, és vagy történeti jogon, vagy más korbéli körülményen alapulnak. Fontolják meg tehát jól minden ajkú honfitársaink, mit cselekesznek, nehogy az állandó, bár későbbi jót, a mulandó, bár némelyek hite szerint hamarabb elérhető csekélyebb előnyért eljátszák.

III.

A harmadik ok, mely a nemzetiségek féltékenységét és gyanakodását különösen a szláv népfajok ellenében szétoszlatá, véleményünk szerint egy részben az, hogy a pauslavismusi eszmék értéke újabb időkben igen csökkent, sőt lehet mondani, az ezelőtt oly zajjal és kihívólag fellépő pánszláv eszmék nem előre, hanem a hanyatlás felé indulnak.

A *panslavismus*, azon világhatalomra merészkedő eszme, melynek czímével annyit dicsekedtek hívei és fenyegették szemfényvesztő bűvészeivel a könnyen hívőket, melynek megemlítésére a kislelkűek serege megrémült, az első erősebb zivatar fuvalma elől Sebastopol falaival együtt ledőlt.

A krími háború mintegy előképét mutatta fel azon harcznak, melyet idővel a pánszláv propaganda a szövetséges román, germán és nem szláv fajokkal vívni remélt; de ez előkép oly kedvezőtlen leverő, hogy aligha lesz a panslavismusnak egyhamar kedve álmai valósítását megkísérteni. A krími háború alatt tört meg Európa délkeleti részén a minden szabadabb népek kifejlődésére oly nyomasztólag ható, és azt gátoló orosz fensőség.

E harcot az egész civilizált szabadelvű Európa, a szabadságnak az önkénnyel és zsarnoksággal megvívásául tekintette, és a nyugati hatalmak győzelmében a műveltség és szabadság győzelmét üdvözölte, a barbárság és szolgaság ellen, s ha e dicső harcz tovább tart, talán jelenleg Lengyelország nem véreznék a Murawiewek keze alatt.

De Sebastopol elestével nemcsak a legyőzhetlennek kürtölt orosz haderő nimbusa oszlott szét, nemcsak a vas akaratú és dölyfös czár hatalma tört meg; hanem ledőlt azon óriási fantom is: a panslavismus.

Sebastopol romjai közt sínlódik a panslavismus, és bár olykor dühöngve törekednék ismét lábra kapni, hiányzik az erő és alap, melyre támaszkodják.

A panslavismus csak a cároknak délkeleti Európában növekedett túlhatalma által lehetett volna erős, veszélyes, sőt Európa nagy részének intézményeit és népeit leromboló elem; de mióta az orosz hatalom növekedésének útja Sebastopol lerontásával nemcsak olzárattott, sőt, maga az orosz hajóhad és erő nagy része megsemmisült; az orosz hatalom által szülemlett, képviselt és támogatott panslavismus háttérbe szorult.

Nem tagadjuk, hogy meg vannak még a pánszláv

törekvések, de ezek hiu törekvések, melyek ugyan a többi népfaj féltékenységét és gyanúját felébreszteni nem képesek.

Különben csak legyen még *egy* Sebastopol-féle eredmény, vagy a panszláv-ellenes Lengyelország felszabadítása és a lengyel nemzetiség helyreállítása*) és örökre szét van szakítva azon láncz, melyet a panslavismus Moszkvától egész a Balkánig össze akar fűzni, és még kezében vél tartani.

De a pánszláv törekvések visszanyomatása bár reánk nézve is üdvös annyiban, hogy legalább a kislelkűeket és könnyen hívőket megnyugtatja, és általában szétosztatja a gyanút és féltékenységet; de sokkal üdvösebb hatása van annak magára a szláv fajra, főképp azokra, kik ez álomkép által csalogatva, csaknem az elérhetlen jövőbe merengtek és tévutakra bukkantak, a helyett, hogy a biztos jellel foglalkoztak volna.

Mi reméljük, hogy ezentúl minden külön szláv népfaj első feladata lesz, saját fájának nyelvét és jellemét művelni és biztosítani, és csak azután törekedhetik azon nyelvi egyesülésre, melyet talán a késő unokák érhetnek el valaha, de melynek gyűrűzetében a szabad Lengyelország soha sem lesz.

Sokkal büszkébb és féltékenyebb Lengyelország saját nemzetiségére, hogysem azt bár mi más nagy, de oly távol levő, és oly heterogen, sőt ellenséges elemekből álló nemzeti életért fölládozza.

Azért biztosan mondhatjuk, hogy a pánszláv elem és céljai hátraszorítása a nemzetiségek békés kiegyezkedésére, és ez *ügy* barátságos elintézésére üdvös befolyással van és lesz.

Mert egyrészt eloszlatja azon talán sokszor alaptalan féltékenységet és gyanút a szláv népek törekvései

*) Midőn e cikket írtunk (1863), még Lengyelország nem volt legyőzve.

ellenében, és nem fogunk minden szláv mozgalomban pánszláv agyrémeket látni; másrésről pedig elvonja a szláv népek nagyobb és józanabb részét a jövő nagy Szlávia hatalma csalékony álmadozásaitól a létező biztos és sikert ígérő saját nemzetiségi körébe.

Van még egy ok, vagyis inkább volt egy ok, mely miatt a nem magyar nemzetiségek, Csaját nemzetiségüket, t. i. nyelvöket és népjellemöket magyar elemtől féltették, azt hívének, hogy a magyar nemzet nyelvöket akarja eltörölni, és azt kívánja, hogy *egy* nyelv legyen az országban.

Ez alaptalan állítást még akkor sem lehetett ráfogni a magyar nemzetre, midőn hatalma tetőpontján állott, sem azon időkben, midőn a hajtogatások és felizgatott szenvedélyek a nemzetiségeket” egymás ellen bősztítették.

A magyar tudja és felfogja az általa megalapított nemzet magas hivatását.

Nem az a magyar nemzet hivatása, hogy mindenkit erővel magyarosítson, hála az égnek, szép számmal vagyunk és e szám mindig növekszik azon polgártársaink által, kik önkint, őszinte ragaszkodásból kebleztetik magukat a magyar nemzetiség családjába.

A magyar nemzet hivatása, melyet őseitől hitbizománykóp átvett: a nemzet alkotmánya, törvénye és szabadsága fölött örködni és a haza közös területét védeni.

Nem kényszerítve magyarosítani a más ajkú nemzetiségeket czélunk, hanem *hazafias* és alkotmányos érzelművé tenni mindazon nemzetiségeket, melyeknek nyelvét és népjellemöket biztosítani akarjuk.

Kívánjuk, hogy minden nemzetiség egyenlően hazafias buzgalommal védje a házat és alkotmányát, s hogy azon nemzetiségek közt, melyek összeségéből áll a magyar nemzet, ha különböznek is egymástól nemzetiségi érzelmeik, de *egy* legyen a *hazafiság hitvallása*.

A hazafiságról.

I.

Nem azon magasztos polgári erényről akarunk ezúttal szólni, mely nem egyedül ragyogó szónoklatban, hanem annak megfelelő tettekben nyilvánul, s melynek eredményeit csak az önfeláldozás szüli. Csak azon egyszerű hazafias kötelezettségről fogunk szólni, melyet a haza minden polgárának, bár minő legyen állása vagy fajbéli származása, híven teljesítenie kell.

Eszméinket oly kis, lehet mondani igénytelen körbe szorítjuk, hogy a hazafiságtól nem kívánjuk azon különös önfeláldozást, se a haza jóllétét előmozdító rendkívüli tetteket erőfeszítést, hanem egyedül hű benső [ragaszkodást mind ahhoz, mi a hazáé és nemzeté, mind ahhoz, mi a haza területi épségét és a nemzeti intézményeket és ez által a nemzet jóllétét fenntartja és előmozdítja. És e tekintetben a haza hű. fiának fogjuk tartani még azt is, ki, habár a haza jóllétének előmozdításában a legcsekélyebb érdemeket sem képes felmutatni, de tiszta öntudattal mondhatja, hogy a haza alkotmánya, intézményei és politikai egysége, a nemzet fenntartása ellen se tettel, se szóval, de még gondolattal sem vétett.

Szóval: nem a hazafiság magasztos erényeiről fogunk szólni, hanem csak az egyszerű, de szigorú hazafiúi köteleességekről.

Minden nemzetnél van, sőt lenni kell egy közérzületnek, mely azt szükség esetében lelkesítse, védje külmegátadások, más nemzetek ellen. A nemzetek e közérzületét hazafiságnak nevezik.

És itt önkény telén a nemzetiség fogalmával találkozunk.

A hazafiság, a haza érdeke, különbözik a népfajok, nemzetiségek érdekétől: itt a nyelvhez és szokásokhoz ragaszkodás nyilvánul, ott hűség a hazához, a közös alkotmányhoz és intézményeihez.

A nyelv magában sehol sem lehet a hazafiságnak

egyedüli alapja, hazánkban pedig épen nem; valamint a politikai nemzetiségnek alapja som nyelv, hanem a közös haza és a nemzet közös intézményei.

A politikai nemzetiséghez ragaszkodás vagy hazafiság egy fogalom.

Lehet például valaki, ki külföldön született vagy Magyarországon született ugyan, de nyelvére nézve tisztán német, szláv, vagy oláh: mihelyt a politikai nemzetiség egységét és fenntartását védi, jó hazafi. Ellenben lehet tisztán magyar születésű, ki buzog a magyar nyelv mellett; de mihelyt a haza területének épen tartása iránt egykedvű, mihelyt alkotmányunk és nemzeti intézményeink iránt nincs hű érzellemmel, nem jó hazafi.

A hol tehát több népfaj és nyelv van, nem lehet a hazafiságnak alapja a nyelv, hacsak a hazát nyelvek és népfajok szerint nem akarjuk szétdarabolni.

Sőt még ott sem a nyelv főalapja a hazafiságnak, hol némileg compact nemzetiség van. Tekintsük például azon nemzetet, mely jelenleg Európa láttára egy más, fajra és nyelvre rokon nép rabigája alatt nyög: a lengyel nemzetet. Vájjon midőn a lengyel a hazafiság érzelmétől ihletve testvéreivel a harcztérre siet: egyedül kiszorított nyelvéért teszi azt? vagy nem inkább elvesztett alkotmányát és szabadságát akarja-e visszavívni?

A hazafiság iránti kötelesség oly *tág* tért foglal el, hogy tisztán el lehet különíteni a nemzetiség iránti kötelességtől; sőt hazánkban szükség azon kötelességeket, melyekkel a hazafiságnak tartozunk, mielőbb elkülöníteni azon kötelességtől, melylyel a nemzetiség irányában tartozunk, ha nem akarjuk, hogy a nemzetiség leple alatt oly jogok és érdekek zavartassanak össze, melyek egyedül a közös és szét nem darabolható haza jogai és érdekei.

Mi azt tartjuk, mihelyt nemcsak a közvélemény, de az azt megszentelő országgyűlés minden magyar honpolgár egyszerű kötelességeit tisztán megállapítja, a nemzetiség kérdésének nagyobb része önmagától meglesz oldva.

mert akkor a nemzetiségek igényeiket nem tertjeszthetik túl többé azon határon, hol az egy és közös haza nagy és szent jogai és érdekei kezdődnek.

E két különböző kötelelességeink el levén különítve egymástól, a külön nemzetiségektől más közérzületet nem kívánhatunk, mint a hazafiság érzetét; ne várjunk tőlük egyebet a hazafiságnál; ne várjuk, hogy a külön nemzetiségek azon országos nemzetiség érdekében, mely az országot alapította s mely után viseli az alkotmány a sz. korona nevét, áldozatokat hozzanak: – ez egyedül a magyar faj kötelessége.

De a hazafiság nevében méltán kívánhatjuk, sőt követelhetjük, hogy a közös haza területi épsége védelmében, nemkülönben a nemzet alkotmányához és intézményeihez való hű ragaszkodásban egy nemzetiség se maradjon hátra; de nemes versenyben induljanak a közös cél felé, mely a nemzet közös jólléte és törvényes szabadsága.

II.

A nemzet, a haza, joggal követelheti minden honpolgártól vallás és nemzetiség tekintet nélkül, hogy a hazához, alkotmányhoz és ősi intézményekhez hű legyen.

Minden törekvést, mely a hazai terület bár miféle csonkítására van irányozva, törvényeink hazaellenes tettek bélyegeznek.

Magyarországban, hol 1848 óta nemcsak a törvény előtti és politikai jogegyenlőség lépett életbe, hanem az előjogok is eltöröltettek, nemcsak az egyes személyek nem különíthetik el magukat, de még kevésbé egész néposztályok vagy épen nemzetiségek – külön közjoggal bíró kerületek vagy egyéb előjogok által.

Valóban különös volna, hogy miután 1848-ban az aristokratia a felvilágosult korszellem által vezéreltetve, előjogairól áldozatkészen lemondott és önmaga ledöntötte azon válaszfalt, mely közte meg a nép közt fennállott;

most egy új válaszfal építéséhez fogjunk, mely a nemzeti-
ségeket különítse el egymástól, a nemzetiségek állítólagos,
képzelt hasznára, de az egész haza és nemzeti egység vi-
lágos kárára és rovására.

Különös volna, hogy ha a jogegyenlőség korszaká-
ban Magyarország adná azon dicső példát, mikép kelljen
a nemesi és rendi kiváltságok eltörlése után egy új vá-
laszfalat, az elkülönözés és kiváltságok egy új nemét fel-
állítani az országban.

Mily nehéz volt hazánkban az aristokratia meg nép
közt egy nemzeti közérzületet, nemzeti egységet létrehoz-
ni: és íme! találkoznak (bár, hála az égnek nem sokan),
kik azt kívánják, hogy a nemzeti egységet ismét bontsuk szót
és a hazát több nemzetiségi kerületre engedjük daraboltatni.

Jól tudjuk, hogy nem magyar nemzetiségbeli honfi-
társaink közül csak némely tévútra vezetettek agyrémes-
kednek így; a józanabb nagy rész a hazafias érzületre
nézve velünk egy sorban áll és szintoly híven ragaszkod-
dik a hazához és intézményeihez, mint az, ki nyelvére
nézve is magyar.

Ezek azt kívánják a maguk részére, hogy nyelvök és szo-
kásaik mielőbb törvényesen biztosíttassanak, de nem kíván-
ják a közös haza szétdarabolását, se valami területi kihatást.

E józan, higgadt rész jól tudja, hogy a haza iránti
kötelességek mindenkifőlött állanak, és csak ezek után
következnek a külön nemzetiségek iránti kötelességek.

Jól tudja, mint mi magyarok, hogy a nemzetiségi
érdeknek *meg* kell hajolni a közös haza érdeke, a haza-
fiség előtt, és hogy vannak esetek, midőn a nemzetiségek-
nek, a magyart sem véve ki, egyaránt áldozniuk kell a
haza közös érdekéért.

Mi jó hazafiaknak tartjuk mindazon nem-magyar
nemzetiségbeli honfiakat, kik habár nem ragaszkodnak is
különösen a nemzetet alapító magyar nemzetiséghez, a
hazafiség egyszerű kötelességeit híven teljesítik-, mi szerb
vagy oláh atyánkfiai azon töredékét is jó hazafiaknak te-

kintjük, kik habár nyelvök iránti alaptalan féltékenységükben a magyar elemmel a nyelv-kérdésben nem rokon-szenveznek is, a haza területi épségének; alkotmányának és intézményeinek hű védőiként lépnek föl.

De mystificálni nem fog bennünket a nemzetiségek bármily töredéke se, midőn a hazafiság és szabadelvűség czíme alatt az egyenjogúság elvére hivatkozva és azzal visszaélve, kommunista célokra és a hazai terület szétदारabolására törekszik.

Tisztelet becsület minden vallásnak, minden nemzetiségnek; minden őszintén nyilvánult véleménynek, de csak addig; míg azon határon túl nem lépnek, melyet a haza közös törvényei nyíltan; a hazafiság érzete erkölcsileg eléjük szab.

A haza területének védelme tehát a hazafiság egyik legfőbb kötelessége, melyből semmi népfaj bármi szín alatt ki nem bújhat. E kötelesség oly tiszta, hogy talán az egyetlen, mely véleménykülönbséget nem tűr.

Máskép áll a dolog az alkotmány, a törvények és egyéb intézmények módosításánál. Itt a vélemények különbözőek és rendesen pártokra oszlanak; anélkül; hogy az egyik pártnak joga volna a másikat, mert más véleménye van; hazafiatlansággal vádolni. Emlékezzünk alkotmányos életünkre: volt légyen valaki a konservatív vagy szabadelvű, a fontolva, vagy gyorsabban haladó pártbeliek egyike, soha sem volt joga az egyiknek a másik szemére lobbantani a hazafiatlanságot.

Ha van egy pont, melyre nézve Benthamnak bármily kitűnően jeles állambölcséleti elméleteivel egyet nem értünk; úgy a polgári erény megbecsülése az. Bentham a polgári erényt és hazafiságot a tettek és eredmények után becsüli meg. Ellenben mások kikkel, egyetértünk, a tiszta meggyőződést tartják minden hazafias tett alapjának.

III.

Mondtuk, hogy itt nem azon magasztos hazafiúi erényről lesz szó, mely többnyire önfeláldozással jár, vagy legalább nagy tettek által nyilvánul; csak azon egyszerű

hazafiúi kötelességekről szólunk, melyeket minden honpolgár teljesíteni köteles (fajkülönbség nélkül), főképp mióta a jogegyenlőség életbe lépett.

Csak az a különös, hogy vannak a magyar nemzeti-ségbeliek közt olyanok, kik azért, mert nyelvre nem magyarok, azt hiszik, hogy a hazára nézve sem magyarok s hogy reájok nézve, mert a magyar haza fő nyelvét nem értik, a haza iránti kötelességek nem oly szigorúak, mint a magyar nemzetiségű népre nézve.

Mennyi tévedés, sőt mennyi ellenkezés a tiszta jogérettel van ilyenmű felfogásban! Mert a kik ilyesmit állítanak, vagy pedig oly igényeket támasztanak a haza irányában, melyeknél fogva a hazafiúi kötelezettségtől magukat fölmenthetőknek hiszik, azt ugyan nem tévedésből teszik, hanem meggyőződve az ellenkezőről, el akarnak tévedni jó móddal a nemzet és haza iránti kötelességektől.

Vájjon melyik alkotmányos államban, hol jogegyenlőség van, láttuk azt valaha, hogy egyes ember vagy népfaj azért, mert az ország fő nyelvét nem érti, vagy legalább nem tartozik az állam fő nemzetiségéhez, ez okból azon előjogban részesüljön, hogy a haza jogait élvezze ugyan, de a hazairánti némely kötelességektől ment legyen, sőt egyenesen e kötelességek ellen működhessék – például, midőn a hazának külön kerületekre eldarabolását kívánják?

Nemde inkább azt tapasztaljuk, hogy a mely államokban egy nemzetiség a másik fölött szellemi és számbeli túlsúlylyal bír, az szokott némi előjoggal élni, ha túlsúlyát érvényesíteni akarja? Nézzük: Britanniában az angolt a többi nemzetiség ellenében, Franciaországban a francziát Elzász, Belgiumban a francia származású vallon népet a flamandí (németalföldi nép) ellenében.

A magyar nemzet e túlsúlyát nem kívánja érvényesíteni úgy, mint a fennevezett nemzetek, sőt egyenjogúságot törekszik létrehozni a külön nyelvű népfajok közt; de ezen nyelvbeli egyenjogúságot annyira meglatolni nem

lehet, hogy a főigazgatásnál és országgyűlésünkön bábeli nyelvezavar legyen.

Nemcsak a haza területét, hanem politikai egységét is védeni, minden magyar állampolgár kötelessége.

Azért mi nem értjük, mi okból kelljen nem magyar ajkú nemzetiségbeli polgártársainkat különösen feldicsérni, midőn a haza iránti egyszerű kötelességet teljesítik. Mi azt hiszszük, hogy az ily dicséret nem magyar ajkú honfirtársainkra nézve inkább sértő, mint hízelgő, mert csaknem annyit jelent, mintha nem igen bíznánk hazafias érzületükben, és dicséret és kitüntetés által kellene például sok német, szláv sat. ajkút arra buzdítani, mit szintűgy kötelességének ismer, mint a legtisztább magyar.

De mik tehát azon legegyszerűbb hazafiúi kötelességek?

Itt nem szükség se Montesquieu, se Bentham tanaira, se más újabb elméletekre hivatkoznunk.

A hazában mind, a ki természetes észszel bir, hacsak nemzetünk jogi állapotáról a legkezdetlegeseb tudomáta is van, tudja, hogy minden hazafi kötelessége: *a haza területi épségét védeni, a nemzet alkotmányaért és törvényes intézményei fennállásaért törvényes utón küzdeni s hozzá híven ragaszkodni.*

Ennél többet, áldozatokat még hazai törvényeink sem kívannak, kivéve ha a hazát vész fenyegeti.

Mi az egyszerű hazafiságot se ragyogó szónoklatokban, de meg oly tettekben sem találjuk, melyek eredménye véletlenül igen üdvös; ha alapjuk nem a tiszta meggyőződés, hazafias érzület.

Mennyi rohanó ékesszólást hallottunk már! mennyi szívhez szóló megindító beszédet, hol a szónok szíve egészen másképp érzett, vagy épen semmit! mennyi meggyőző higgadt, színleg alapos okoskodás tanúi lehettünk már, midőn a szónok épen annak ellenkezőjéről volt meggyőződve, mit másokkal ügyes előadása által el akart hitetni?

Mennyi eredménydús tett szünnék meg hazafias tett

lenni, ha titkos rugóit tudnók, és képesek volnánk mind azon önérdeket az érdem mérlegébe vetni, mely e tette buzdított!

Azért a tiszta hazafiságnak, legyen az bár azon magasztos erény, mely a haza közjóléteért föláldozza magát, vagy azon egyszerű hazafiúi érzet, melynél fogva a haza iránti kötelességek hű teljesítésére szorítkozunk, első fő alapja mindig a tiszta meggyőződés.

IV.

Hazánkban e két fogaimat: haza és nemzetiség szeretete, tisztán el kell különítenünk, ha csak azt nem kívánjuk, hogy a különféle népfajok közt ne csak a nemzeti-ség érzelme legyen külön gyúpont felé irányozva, hanem magáról a hazafiságról is annyi ellentétes nézet legyen, mennyi a népfaj.

A hazát alapító magyar népfajnál ugyan a nemzeti-ség és honszeretet fogalma mindig csaknem egy volt, ugyanazon *egy* forrásból eredt érzelem, – mert a magyar népfajnak nemcsak hazája és nemzeti intézményei, hanem nemzetisége is magyar; míg a többi népfajnak csak hazája magyar, de nemzetisége nem az.

Így tehát azon köteléket, mely a nemzetiségek e szerteágazó érzelmei miatt meglazult, egy erősebb kapocs által kell szorosabbá fűzni; és e kapocs: a *hazafiság*.

Azt hiszszük, azon hazug áltant, mintha a magyar hazában a külön népfajoknak nemcsak külön nemzetiségi érdekeik, hanem egyéb, a közös hazától elkülönített köz-joguk és érdekeik is volnának; minden tiszta hazafi határozottan kárhoznatni fogja.

Midőn a haza iránti kötelességekről, hazafiságról van szó, Magyarország lakói közt nem lehet különbség, bárminő nyelven beszéljenek, vagy bárminő népfajból származzanak. Magyarország minden alattvalója, polgárja, a *hazára nézve magyar*, mert a magyarok jogai, magyarok kötelességei is ugyanazok.

Magyarországban a külön nemzetiségek soha sem voltak felosztva külön politikai joggal bíró tartományokra, és azok részére, kik ily elkülönözést igényelnek, sehol sem találjuk azon indokokat és jogalapot, melyek e kívánatokat akár a haladás, akár a törvényesség, de még a legtágabb szabadelvűség szempontjából is igazolják.

Az ily fejtelenségi nézetek hő pártolókra találhatnak a pánszláv propaganda romjai közt, de nem – szabad alkotmányos nemzetnél.

Magyarországban a külön nemzetiségek a hazafiságra nézve nem külön politikai államok; hanem összesen mint a magyar állam tagjai és részvényesei képezik azon magyar nemzetet, melynek jogaiban osztoznak és kötelességeiben osztozniuk kell.

De bár mi módon különítsük el (a mint el is kell különítnünk) a nemzetiségek vonzalmait a hazafiság közös érzetétől, a nemzetiségi szeretet fölött kell állani és lebegni mindig mint védangyálnak a honszeretetnek! E vódangyal vezérelte és lelkesítette hazánk, minden népfajait századok óta, és hiszszük egyesíteni fogja ezentúl is – a hazafiság közös érzületében.

Azonban tévedt olykor magyar népfajunk is. Voltak idők, midőn a hazafiságot a magyar nemzetiséghez ragaszkodással kívánták egygyé olvasztani.

Nem mondjuk ugyan, hogy e törekvés politikai volt, de jogtalan sem volt. Legalább eddigi közjogi és társadalmi fogalmainkhoz képest mi nem találtunk és nem is találunk semmi különöst, annál kevésbbé jogtalanságot abban, ha például Franciaország az általa alapított államban Elzászt francziává teszi, szintoly kevésbé, mint midőn az angol nemzet Nagybritannia három országában az angol nemzetiség uralmát akarja fenntartani.

Minden államban az államhatalom kezelőire van bízva, hogy az országot és intézményeit úgy rendezzék, a mint azt például alkotmányos országban a nemzet képviselői jónak, üdvösnek tartják.

Ha Oláh vagy Szerbországot például ma német vagy más idegen gyarmatok bevándorlása által annyira előzőnlenék, hogy az alapító főnemzetiség csak felét tenné a többinek, bizonyosak vagyunk, hogy az oláh vagy szerb nemzet szintúgy oláh, szerb szellemben rendezné el az ország ügyeit, mint előbb.

Voltak nálunk is idők, midőn a körülmények parancsolták reánk, hogy a magyar nemzetiség vegye kezébe a gyeplőt; így volt ez például, midőn a holt latin nyelv a közigazgatási és törvénykezési ágakból kiszorított, s igen természetes, hogy ekkor helyébe a politikailag legműveltebb, a számra és vagyonra túlsúlylyal bíró, az országot alapító és 800 éven főnemzetiségül elismert magyar elem lépett és a magyar nyelv diplomatikai nyelvvé emeltetett. Ezt tenni kötelességünk volt nem a magunk faja, hanem az egész haza, a többi, úgyszólván politikailag és nyelvökre nézve kiskorú nemzetiség irányában, különben zavarnak nyelv-chaosnak és rendetlenségnek tetük volna ki a hazát.

Történt ugyan fajunk részéről hiba is, mit az új helyzet szokatlansága vagy talán túlbuzgalom okozott; de az eljárás azon időben és körülményekhez képest nemcsak jogos, hanem okszerű is volt.

Az egyetlen politikai ballépés az volt, hogy fajunk egy része a hazafiságot olykor a magyar nemzetiséghez ragaszkodással tévesztette össze; csakhogy másrésről a nem magyar nemzetiségek néhány álprófétái fajunkat túlbuzgalomban felülmúlva, egészen ellenkező tant állítottak fel agy ideig és azt akarták nemzetiségbeli társaikkal elhitetni, hogy az országban joguk van ugyan követelni a jogegyenlőséget, de kötelezettségeik csak saját nemzetiségük irányában vannak, a hazafiság szent kötelességei csak a magyar fajt érdeklik.

Ím ez eszmezavarból, e túlzásból, segítve az alattomos bujtogatások által, támadt aztán a szomorú testvéri egyenetlenség, gyászos következményeivel együtt.

Hogy jövőre e bajt elhárítsuk, nem hallgatnunk kell – és némán mélázva tekintenünk a jövő felé; hanem levetkőzve a vak buzgalmat, azon eszméket kell tisztába hoznunk, melyeknek téves felfogása e bajt és zavart nagy részben okozta.

Azért állítottuk és állítjuk, hogy a *haza* meg a *nemzetiség* szeretete hazánkban a nem-magyar ajkú népfajoknál egymástól elválasztott érzelem.

A nemzetiségre nézve szabad tért engedünk: érezzen és működjék nemzetisége érdekében minden nemzeti-ség külön.

De a hazafiság dolgában a közös haza szent ügyeiben a külön nemzetiségeknek különbözőleg érezni nem szabad: a hazafiság érzete minden magyar honpolgárnak – bármi fajból legyen – egyenlő, közös kötelessége.

V.

Tan egy külön *hazafiúi kötelesség* a magyar hazában, melynek teljesítésében örömmel befogadjuk mint részvénytársakat nem-magyar ajkú honfitársainkat is, de nem is kötelezhetjük őket, mert ez csak a hont alapító magyar nemzetiség feladata, és ez: *a magyar nyelv és népjellemhez hű ragaszkodás és annak tetteges ápolása*.

De csak is egyedül e kötelesség az, t. i. a magyar nemzetiség tetteges ápolása, mely különbséget tesz a magyar és nem-magyar ajkú és fajú magyar hazafiak közt. Ha tehát a magyar nemzetiség felvirágzása és növekedése érdekében való tetteges összeműködést kiveszszük, nincs a hazafiúi közös kötelességek közt *egy* se, mely alól a nem-magyar ajkú honfi kibúvhatnék. De viszont a magyar ajkú hazafi se köteles, nem-magyar ajkú honfitársa nemzeti-sége ügyét tetteg pártolni.

Itt többet nem lehet kívánni, mint a kölcsönös, de jóakaró semlegességet; a ki többet tesz, teszi a másik iránti jóindulatból, szabad akaratból, de nem kötelességből.

Az egyik főelv tehát az, hogy az egyik nemzetiség a másik ügyét alaptalan féltékenységből ne gátolja; azonban, mint már említettük, ez elvet és szabályt nem lehet annyira meglátolva alkalmazni, hogy azután a haza és nemzet egysége lehetlenné váljék, – ez történnék pedig, ha az országgyűlésen és az ország legfőbb kormányzatában nyelvzavart hoznánk be.

Azon kommunista tanok tehát, melyek a nemzetiségek jogegyenlőségét ily meglátolt módon értik és hirdetik, csak oly álpróféták agyrémei, kik vagy nem tudják maguk sem, mit akarnak, vagy pedig a zavarban szeretnének halászni.

Ha például Oláh-, Szerb- vagy Angolországban valaki nem tudja az országos fő nyelvet, mégis a miniszteri tárcza után vágyódnék, tárczát ugyan nem nyerne, se miniszteri állomást, hanem oly biztos helyre vezetnék, melyet Angolországban Bedlamnak neveznek.

Á nyelvi jogegyenlőséget a lehetőségig szabadelvűén kiegyenlíteni a jövő országgyűlés nemes feladata lesz. Úgy hiszszük, nem is az a különböző nem-magyar ajkú nemzetiségek jól felfogott érdeke, vájjon minő nyelv legyen a legfőbb igazgatás és Magyarország királyának hivatalos nyelve; a nem-magyar nemzetiségek érdeke az, hogy az ország főigazgatási ágaiban illőleg és arányosan a többiekkel képviselve legyenek, és pedig nem kegyelemből, hanem ezen jog a kormányzati részvétben, a mennyire csak lehetséges, p. o. miniszteri combinációknál törvény által is biztosíttassék.

Hazafiúi kötelességeink tehát egyenlők, ezek közt csak egy kivétel van: *Az országos főnyelv tetteleges pártolása, mert ez csak a magyar hazafi szoros kötelessége.*

Voltak idők, midőn magyar nemzetiségű honfitársaink közt némelyek azt hitték, hogy e kötelességet a nem-magyarajkúakra is rá lehet, sőt kell róni. Ez idők elmúltak; a nyelvsúrlódás és féltékenység, ha nem is szűnt meg egészen, hanem jótékonyan csillapult; a nemzet közvéle-

ménje a nemzetiség kérdésében oly nemes és szabadelvű irányt vőn, mint Európa egy művelt és szabadelvű nemzeténél sem.

Voltak idők, midőn a magyar nemzetiség irányában valamely hőbb, rokonszenvebb ragaszkodási nyilatkozatot máris gyanús szemmel tekintettek a sok alapostól által felizgatott és elámított nem-magyarajkú népek; ez hála istennek nagy részben megszűnt; a 12 évi absolutismus korszaka alatt a nemzetiségek féltékenysége a régi vetélytárust elfeledve, egy másik ellen fordult; a szabasztopoli katasztrófa által szintén sok csalékony álmkép foszlott szét: sőt nyelvtekintet nélkül e korszak alatt sok hazája iránt eddig részvétlen és hitszegő tért át a hazafiság igaz hitére; soknál megfogamzott a hazafiság első szikrája, hol eddig jégkebelt láttunk, ki a hazafias nyilatkozatokat és tetteket csak gúnyosan nézte le, vagy irigyen pislogott utánok, ki a hazafiságban szalmatüzet látott, melyet ápolni hasztalanság.

Ez azon 12 éves korszak, melyben nemzetiségi fogalmaink és érzelmeink megtisztultak.

Úgy tekintjük e 12 év alatt felnőtt ifjabb sarjadékot, mint egy nemes új ültetvényt, és reméljük, igazolva lesz azon nézetünk, hogy legyen e sarjadék közt magyar, szláv, szerb sat., egészen megtisztultan fog feltűnni a hazafiság közös érzülete, menten minden nyelvirigységtől, és féltékenység nélkül fog törekedni minden nemzetiség saját czóija t. i. nemzetisége virágzásának célja felé; valamint testvériesen fog egyesülni mindig a közös szent célra, midőn a hazát vész fenyegeti, vagy a hazai közjólét kérdése forog fenn.

De azt vetik ellenünk, hogy a nemzetiségi érzelmeknek nem volt mindig ily szabadelvű higgadt irányuk; tehát a nemzeti közvélemény e változásának ha nem más, legalább is következetlenség az oka. Ez ellenvetést is könnyű megczáfolni.

VI.

A különböző nemzetiségek féltékenységét hazánkban a 12 évi abszolút rendszer szüntette meg, vagy legalább lecsillapította azáltal, hogy e féltékenységet más irány felé vonta.

Nem hiszszük, hogy ez alaptalan féltékenység a sok bujtogató és ámitás dacára is valaha ismét azon sajnos tapasztalt gyűlöleti lángra lobogjon fel.

S bár tanúi levén azon rokonias érzelmű kibékülési jeleneteknek és nyilatkozatoknak, melyek 1850-től mindig növekedve, 1860. október 20-kán már csaknem a testvérisülés küszöbén állottunk, azóta ezen szép reményből kissé kiábrándultunk; de azt bátran állíthatjuk, hogy mindinkább kezd. növekedni azon nem magyar ajkú honfiak száma, kik a nemzetiség ügyét szenvedély nélkül és higgadtan fogják föl és a külön népfaji és nyelvi érdekeket a *haza* közös ügyének alárendelni készek. E kis eltéréssel fogjuk fel ismét értekezésünk fonalát.

Tannak, kik azon hazafias közérületet, melyet a külön ajkú népek, saját nemzetiségei érdekeik mellett, az egy haza érdeke iránt táplálnak és pártolnak, nem a legnagyobb rokonszenvvel tekintik, és hogy e hazafias érület alapjait megrendítsék, a gyanúsítás eszközeit használva, azt rebesgetik, hogy azon szabadelvűbb irányt, melyet az újabb időkben a magyar népfajnál a nemzetiségkérdése vón, nem a tiszta meggyőződésnek kell tulajdonítani, hanem a körülmények kényszere által reánk parancsolt *következetlenségnek*; sőt azt is el szeretnék hitetni, hogy mind ez csak színlés, és a magyar csak alkalomra vár, hogy a nemzetiségi politika ismét oly irányt követhessen, mely a nem-magyar nemzetiségek méltányos és jogos követeléseit meg fogja hiúsítani.

Azonban nem hiszszük, hogy a ki a magyar népfaj őszinte becsületes jellemét ismeri, ily gyanúsításoknak hitelt adjon; nem hiszszük, hogy a nem-magyar ajkú nép-

fajok józanabb, higgadtabb részét ily koholmányok által tévútra vezetni lehessen.

Hogy a kik kommunista eszmék valósításáról ábrándoznak, vagy Magyarországot független kantonokra szeretnék szétdarabolni, hogy ezek méltatlan követeléseit a magyar hazát alapító népfaj mindig határozottan vissza fogja utasítani, az természetes: de mind azt, mi a szó szabadelvű értelmében jogos és méltányos, a magyar országgyűlés, tehát nem egyedül a nemzetet alapító fő nemzetiiség, hanem az egész nemzet, be fogja váltani.

De különben is vizsgáljuk meg, hol van azon következetlenség?

Elismerjük, hogy nemzetiségi politikánk az újabb időkben határozottabban szabadelvű iránynak indult.

Mi nem azon nemzetiségi politikát értjük, melyet a francziáh császára zászlójára tűzött, és mely nézetünk szerint nem igen törődik azon viszonygyal, mely az egy országban levő külön nemzetiségek közt fennáll, Napoleon nemzetiségi politikáját úgy látszik inkább a souverain nemzetiségek és souverain fejedelmek közti viszony érdekli.

Visszatérve a hazánkban levő nemzetiségek oly fontos ügyére, tény, hogy itt politikánk egy idő óta szabadelvűbb irányt követ.

De itt nem látunk következetlenséget.

Átalában bármí nézeteket és tetteket, legyenek azok akár egyes személyekéi, akár egész nemzeté, csak ha a tiszta meggyőződés ellenére változtak meg, lehet a következetlenséggel vagy jellemjelenséggel bélyegezni.

De a mi nemzetiségi politikánkban nem is történtek oly rögtöni változások; o nagy fontosságú kérdés, úgyszólván hazánk egyik életkérdése csak azon arányban haladhat előre, a mennyiben az eszmék tisztulnak.

Ha az a sok alapostól nem zavarta volna meg a fogalmakat a nemzetiségről, e kérdés nagyobb része már is szerencsésen meg volna oldva.

De ismételjük, hogy a nemzetiségi kérdés békés

megoldását azon körülmények segítették elő, melyeket a nemzetiségek féltékenységéről irt czikkeinkben felhoztunk.

Nem volt itt a nézetek rögtöni változása. Hanem a 12 évi absolutizmus és németesítés hozta magával, hogy a nemzetiségek közti féltékenység elenyészett és másfelé vette egyesült irányát. Megszűnván az egymásközti egyenetlenség és irigység, természetes, hogy a nemzetiség ügye is békésebb, higgadtabb megfontolás tárgyává lön; de sokat elősegítő e közeledést egymáshoz a panszlavismus fejének a krímiái háborúban történt veresége – a panszlavismus azon vasakarató fejének veresége; ki csak azért győzött 1849-ben, hogy Sebastopol romjai előtt annál nagyobb lealázást szenvedjen.

Sok van, ki azóta kiábrándulva sokkal higgadtabban gondolkozik a nemzetiségről.

De különben is, ha egyes embert nem lehet vádolni következetlenséggel, midőn jobb meggyőződésénél fogva, s látva, hogy ezáltal hazájának közjóllete előmozdítatik, előbbi nézeteitől eltér, vagyis inkább a hazai ügy javára megtér: annál kevésbbé lehet a nemzet nagyobb résüöt képviselő nemzetiség eljárását következetlenséggel vádolni, ha az eszmék tisztább fölfogásánál és jobb meggyőződésénél fogva, erkölcsi és anyagi súlyával a nemzeti közvéleménynek az eddigitől eltérő irányt igyekszik adni, mely által a hazai egységet, a nemzetiségek testvéries egyetértését és a nemzeti közjólletet könnyebben elérhetni véli.

A magyar nemzetet alapító nemzetiség kész lesz oly szabadelvű határozatokra; melyeket nem kényszerből, sem ideiglen, hanem állandóan fog hozni, és mely határozatokat más népek talán áldozatnak neveznének; és hozni fogja a közös *haza* és *hazafiság* érdekeiben, melyeket magasabbra becsül saját nemzetisége ügyénél.

VII.

Sir Robert Peel, a XIX-dik század egyik legnagyobb államférfia, szintoly kitűnő miniszter, mint később az ellenzéki párt, legjelesebb szónoka, midőn az előbbi nézeteivel ellenkező javaslatokkal volt kénytelen fellépni a parlamentben, őszintén bevallá, hogy nem azt tartja hibának, hogy nézetei 15-20 év óta változtak, hanem azt tartaná bűnnek, ha a későbbi tisztább meggyőződés ellenére ragaszkodnék oly nézetekhez, melyeket hazájára nézve már nemcsak üdvösöknek, nem tart, sőt károsoknak is.

Így változott Angolország e nagy államférfiának és szónokának nézete és meggyőződése a gabonatermények, emancipáció s egyéb ügyekben.

E véleményváltozás pedig egyedül a legtisztább meggyőződésből származott,- nem volt annak rugója se rangvágy se anyagi jutalmazás, vagy egyéb alattomos indok; nála a legtisztább magánélet a legtisztább hazafisággal párosult.

Tettei, midőn miniszter, és javaslatai midőn ellenzéki vezér volt, egyaránt üdvösek voltak Angolországra nézve; mit bizonyít a közös bánat, midőn e nagy férfiú oly váratlan kimúltával, Angolország pártkülönbség nélkül feljajdult.

Mi ez egyéniséget csak azért hoztuk fel, minthogy a következetlenség legtisztább jellegét eddig különösen sir Robert Peelben találtuk.

Lehet tehát, hogy egyes ember tiszta meggyőződésből változtatja meg véleményét; és ha e vélemény változása megengedhető az egyes személyekre nézve, hogy ne volna az alkalmazható egész nemzetre nézve, hol a vélemény megváltozása nem egyes ember Önkényes akaratától függ, hanem az egész nemzeti közvélemény re tartóján megy keresztül!

De azért koránse higyjék a kétszínű politikusok és szájhősök, hogy a nézeteket és véleményt oly könnyen el lehet dobni, mint az ócska ruhát, és hogy üzérkedni lehet azon népszerűséggel, melyet szép szavakkal oly könnyen elnyertünk, szóval, hogy a népszerűséget úgy lehet tekin-

teni, mint egy pénzért cserébe bocsátható portékát. Mert az ilyenmű következetlenség rugóit előbb-utóbb megtudja a világ, és reá fogja sütni a jellemtelenség bélyegét.

A kiben jellem van, annál változhatnak ugyan a nézetek és változhatik a meggyőződés, de a kitűzött cél, a nemzeti közjöllét soha.

Se egyeseknél, se egész nemzetnél a nézetek változását nem lehet jellemtelenséggel bélyegezni még akkor sem; ha a nézetváltozás politikai conjuncturákon is alapul, föltéve, hogy a cél ugyanaz legyen; s ezt annál kevésbbé tehetni, midőn a nézetek változásának vagy a közvélemény átalakításának *egy* újabb, tisztultabb fogalom és meggyőződés az alapja.

Még pár szavunk van a hazafiságról.

Hogy hazafiságra, hon és alkotmány védelmére nézve, eddig kitűnőleg a magyar faj vállalta el a vezérszerepet, abból még nem lehet következtetni, hogy a hon és alkotmány védelme különösen csak a nemzetet alapító magyar népfaj kötelessége; mert hiszen a haza és alkotmány védelmére köteles egyenlően a magyar sz. korona minden alattvalója, minden magyar honpolgár, bár nyelvre német, tót, szerb, oláh legyen is. Ha ez így nem volna, a jogegyenlőségnek nem volna alapja, nem volna logikai értelme.

Es azon okoskodásnak, miszerint az 1848-diki törvények, melyek a haza minden polgárának jogokat, és a lehető jogegyenlőséget adtak, csak némileg is erkölcsi okai lehetnének annak, hogy hazánk nem-magyar-ajkú népeinél a hazafiság és hazavédelem iránti kötelesség meglazult a legkissebb alapja sincs.

Sőt mindig az ellenkezőnek kell erkölcsileg állani, hogy t. i. a népek millióit azon törvények, melyek nekik jogokat, tulajdont, úgyszólván *egy* új hazát adtak, mindinkább és szorosabban fűzik azon hazához és nemzethez, melynek mind ezeket köszönik.

Hogy tehát jelenleg is leginkább a magyar népfaj tartja kezében a hazafias törekvések gyepőlőjét, hogy e faj

áll legelői mindig, midőn a hazai terület épségéről és az alkotmány védelméről van szó: ezt nem szoros kötelességből teszi, mert az a többi népfajnak is kötelessége: hanem azon öntudatban, hogy e népfaj alapította e hazát és e haza alkotmányos intézményei iránti szeretetében egyenlően osztozni akar ugyan a többi nemzetiséggel, de a haza szeretetében fölülmulatni magát nem engedi soha.

De ha csak azon egy kötelességet tekintjük, melyet hazánk törvényei a haza területének épentartására reánk rónak, hol van a magyar nemzetiségbeliek közt csak egy is, egy két korcsot kivéve, ki Magyarország területi épségének védelmét a hazafiság legelső kötelességének ne tartaná?

De látjuk, hogy a más nemzetiségbeliek közt is mind inkább növekszik azok száma, kik elhagyva a demagóg lázítók áltanait, áttérnek a józan haladás és tiszta hazafiság terére; és hisszük, közel az idő, midőn a hazai ügyek védelmében biztosan osztozkodhatunk velők a vezérletre nézve, mint azt őseink tevék.

Hazafiság és nemzetiség. *)

I.

A „Concordiá”-nak a hazafiságról írt s a mi cikkeinkre vonatkozó azon értekezésére, melyben a hazafiságot és nemzetiséget elemezi, már egy ízben tettünk megjegyzéseket; de minthogy e tárgyban véleményünket nem egyedül a „Concordia”, hanem az egész haza előtt akarjuk világosan kifejezni, minden szenvedély vagy féltékenység nélkül, és ez ügyben különös feladatul tűztük ki, az eszméket tehetségünkhöz képest a lehetőségig tisztába hozni, szükségesnek láttuk, hogy azon értekezés alapján, melyet e lapunk 1863. (226. és 230.) számaiban e tárgy-

*) E cikk a „Magyar Sajtó”-ban jelent meg, az 1864. 47. számban, és csak azért közöljük, mert a II-kal összefüggésben van.

gyal kapcsolatban „Nemzet és nemzetiség” címe alatt köztünk, részint ismételve kimondjuk, részint új indokokkal támogassuk, és jelöljük ki tisztán, mit értünk, és mit kell véleményünk szerint a *hazafiság*, *nemzet*, és az utóbbi-tól hazánkban különböző *nemzetiség* fogalma alatt érteni?

Hogy a *haza* az elfoglalt és megőrzött tér, a *nemzet* pedig a honfoglalók és lakók összesége, abban egyet értünk a „Concordiával”, valamint abban is, hogy a *haza* és *nemzet* egymást kiegészítő fogalom; de az ebből vont következtetés nem áll: hogy valamint a *hazafiság* a *haza* fogalmából, szintúgy a *nemzetiség* a *nemzet* fogalmából származik.

Mi itt nem a *politikai nemzetiségről* szólunk, melynek a külön nyelvi érdekekkel nincsen semmi köze, hanem a *faji nemzetiségről*, melynek alapja egyedül a *nyelv* és *nép jellem*; ezen nemzetiségről pedig határozottan kimondjuk, hogy az nem a *nemzet* fogalmából származik *hazánkban*, és nem is származhatik abból ott, hol többféle nyelvi és faji nemzetiség van az *állam* és *nemzet-egység* fölbomlása nélkül.

A hol csak egy népfaj van, vagy pedig oly nagy többségben van az egyik, hogy a többi számba sem vehető, például, Francia- vagy Olaszországban, a hol a politikai és nyelvi nemzetiség egygyé olvadt: ott igen is a nemzet fogalmából származik a nemzetiség fogalma, de hazánkban, hol több népfaj van, bol a *politikai* nemzetiség lényegesen különbözik a *faji* nemzetiségtől, (mert a politikainak alapja a közös *haza*, alkotmány és intézmények, a fajinak pedig az egymástól különböző *nyelv* és *népjellem*), ott a *nemzet* fogalmából származhatik a *politikai* nemzetiség, de sehogysem a *nyelvi nemzetiségi*

Mi úgy hisszük, hogy a „Concordia”-ban a *nyelvi nemzetiségről* volt szó.

Kevésbé mézes szavakat fogunk használni, de szólnunk testvéries őszinteséggel, – az őszinteség szétosztatja a gyanút, gyanakodás nélkül pedig (számba véve a mél-

tányosságot és a történeti jogot könnyebben megértjük egymást.

Toltak idők, midőn a magyar nemzetiség is szenvedélylyel és féltékenységgel tekintete a testvér nemzetiségek mozgalmait, s a testvérharcz kitört – minden rész fájdalmas tapasztalására.

Azóta a hazát alapított magyar nemzetiség okulva a történeteken, kiirtotta kebléből a vészhozó gyanút és féltékenységet, és nem fölizgatott indulattal és fegyverrel kezében, hanem higgadt kedélylyel és pálmaággal kezében akarja megvitatni a nemzetiség kérdését, meg akarja oldani a *nyelvi nemzetiség* kérdését az egyenlőség kimondásával és biztosításával.

De ez egyenlőséget oda csigázni, hogy a nemzet és haza egységét sértse, annyit teszen, mint a békés megoldást akadályozni,

Visszatérünk a *nemzet* és *nemzetiség* közti különbségre. E szó *nemzet*, mindig politikai egységet, a különböző népfajok összességét fejezi ki, míg a *nemzetiség* ott, hol több népfaj van a hazában, többséget és különböző nyelvi érdekeket jelent. Egy hazában létezhetik több *nemzetiség* (t. i. *faji*), de *nemzet*, közjogi és nemzetközi értelemben, csak egy lehet. *Nemzetet* alapított magyar nemzetiség sem képviseli egyedül Magyarországot, a magyar nemzetet; hanem a többi nemzetiségekkel közösen, következőleg nemcsak azon hazában, hol a szülő vagy faji nemzetiség a politikaival ugyanaz, hanem ott is, hol a *politikai nemzetiség* a különböző *szülő vagy nyelvi nemzetiségek* elemeiből áll, csak az lehet jó hazafi, ki mindenekelőtt lerója az egy haza és nemzet iránti kötelességeit.

Hogy mennyiben felelnek meg a külön népfajok azon kötelességnek, melylyel saját *szülő nemzetiségük* irányában tartoznak, mennyiben marad hű a magyar, oláh, szláv, német stb. a maga nemzetiségéhez: az nem a hazafiság ügye, nem közjogi ügy, hanem a nemzetiségek saját ügye. Mi es hitre, se *nyelvre* nem kívánunk áttéríteni senkit. De ki-

vánjuk azt, hogy a hazában levő nemzetiségek minden fölötte a hazát szeressék, azon hazát, melynek földje a magyar haza, és azon nemzetet, melynek habár *magyar* a neve, de melynek vagyonukat, biztosságukat, alkotmányukat, intézményeiket és minden boldogságot köszönhetnek e földön.

Magyarországban élünk: a *haza* annyit tesz, mint a magyar sz. korona alatt levő tartományok területe, a *nemzet* annyit, mint a magyar korona népeinek összessége; a *nemzetiség* pedig a népfajok kisebb-nagyobb csoportozata.

Hogy nálunk a *nemzet* és *nemzetiség* közti fogalomzavar van, az nagy részben annak tulajdonítható, hogy e fogalmakat idegen nemzetektől, hol egészen más viszonyok vannak, és nem helyesen fordítottuk le, névszerint a francia *nation*, „*nationalité*”-ből. Ott ekét elnevezés igen helyes, mert ott a nemzet szintoly politikai egység fogalma, mint a nemzetiség.

Magyarországban a nemzet nem áll külön szülő nemzetekből, hanem külön nemzetiségekből, s így más a nemzetiség, más a nemzet. Nemzetiség több van hazánkban, mert több a nyelv és népfaj, de *nemzet csak egy lehet*, valamint csak *egy* a haza is, *egy* az alkotmány, *egyek* intézményeink. A ki magát e hazában a magyar nemzetől külön nemzetnek tekint, ám tegye; de ez esetben e külön elnevezésnek, e külön *nemzetnek* nincs politikai, közjogi jelentősége.

II.

Abból, hogy oly országban, hol egy a *nemzetiség*, minden tekintetben csak egy a *nemzet*: még nem következik az, hogy a hol több a nemzetiség, több *nemzet* is legyen. A nemzetiségek egysége, vagy többsége nem változtat semmit a *nemzet* politikai egységén. Oly államban vagy országban, melynek egy az alkotmánya, törvénye, nem lehet több nemzet.

Hogy tehát Francia- vagy Olaszországban, egy le-

vén a nemzetiség, *egy* a nemzet is: abból még nem lehet következtetni, hogy miután Magyarországon több a *nemzetiség*, tehát a *nemzet* is több.

A *nemzet* fogalmából minden országban csak a *politikai nemzetiség* fogalma származik, ez pedig *egy országban* csak *egy* lehet.

Franciaországban nevelésügyesnek tartanák, ha az elszászok, mert külön fajból származnak, külön nemzetet akarnának képezni a francia államban.

Vannak országok, hol a nemzetiségek elkülönítése oly történelmi vagy kölcsönös közjogi szerződésen alapul, melynél fogva azt mondhatják némileg, hogy külön nemzet, így például Angolországban az *írföldi*; de még ezek sem tehetik azt a szó teljes értelmében, mert hiszen *Írföld* Angolország állami szövetségének oly kiegészítő része, hogy ott külön közjogi vagy nemzetközi kérdésekről, míg ez országok szövetsége fenn marad, szó nem lesz. Annál kevésbé tehát ott, hol az országban semmi afféle kölcsönös szerződések nincsenek, melyeknél fogva a külön nemzetiségek külön közjogi önállást követelhetnének – akár történelmi jog-, akár törvényes szerződések alapján.

Azt hisszük, hogy Magyarországon nincs semmi ok, hogy a külön nemzetiségek – *nyelvi és népjellemi érdekeiken kívül* – többet követelhessenek joggal, mint azt más országokban hasonló körülmények közt a külön nemzetiségek követelhetnék és követelői szokták.

Magyarország e tekintetben a civilizált Európa minden országával egy színvonalon áll, s a nemzetiség kérdésében kivételt tenni nem lehet.

A mit a pánszlávok olykor Magyarország földabrozzának megváltozásáról és az ország fölosztásáról képzelgettek s a mi miatt néhány szelidebb természetű honfitársaink olykor elbúsongnak: arra, a ki a pánszláv törekvések horderejét és súlyát nem kicsínli ugyan, de a valódi mérlegbe teszi, főképp a krímiai vereség után, méltán mondhatja: *Tempi passait!*

Jöhetnek idők, midőn nemcsak Magyarország, de egész Európa térképe átváltozhatik, de mikor következik be az ily idő? azt a jövő homályaiból még a párisi diplomata fejedelem is alig tudná kiolvasni; s a mikor bekövetkezik is, az ily conflagratiónak alig lesz lényeges tényezője azon nyelvviszály, melyet a faji nemzetiség ügye alatt értünk,

Ez eltérés után felfogjuk ismét a tárgy fonalát.

A *nemzet*, a hol csak egy *nemzetiség* van, csak is úgy áll a nemzetiséget képező hazai népség összeségéből, mint a hol több nemzetiség van, ezen nemzetiségek vagyis a *hazai nép* összessége képezi a *nemzetet*.

Mindezek ellenében mégis vannak, kik azt hiszik és állítják, hogy ők nemcsak külön nemzetiséget képeznek ez országban, hanem külön nemzetet is. Ezeknek csak *egy* példát hozunk fel: a *nemzeti közakaratról* és *közvéleményről*.

Ha több politikai jelentőségű nemzet volna az országban, szükségkép több jogos és törvényes *nemzeti közakarathoz* is kellene lenni, a mennyi t. i. a nemzetiség; így tehát több alkotmánynak és több törvénynek is, úgy, hogy aztán egyik törvény a másikat paralizálná. íme a képtelenség, mely *egy* hazában s *egy* alkotmány alatt élő nemzetnek, több politikai jelentőségű nemzetekre való szétदारabolásából származnék.

Ilyesmit nem lehet rendes állapotban, hanem csak zűrzavarban és a forradalom viharjai közt képzelni.

Ha tehát az országban addig, míg minden rend és törvény föl nem bomlik, nem lehet több jogos és törvényes *nemzeti akarat*, mint *egy*: politikai jelentőségű nemzet sem lehet több egnél.

Mi a pusztá elnevezést nem ellenezük, de el nem ismerjük politikai és külön közjogi jelentőségét. Hogy külön nemzet legyünk valamely államban, mindig vagy külön *nemzeti souverainitással* kell bírunk a külföld és kül nemzetek irányában, *nemzet-közi* joggal, vagy pedig külön *közjoggal*, *bel souverainitással*, például a hol több állam szö-

vetkezik egy fejedelem alatta személyes unió alapján, mint Magyarországon. A mely nemzetiség e két jog egyikével nem bír, az elnevezheti magát nemzetnek, de a nélkül, hogy az igazi nemzet kellékeivel és jogaival bírna; és így az elnevezésnek nem lévén politikai és közjogi értelme, súlya és értéke, minden haszon nélküli zavart és félreértést okozhat a nemzetiségek közt.

Ha mi magyarok egyedül a magyar faj és nemzetiség részére igényelnék a nemzet jogait, és a nemzet nevezetét, nem lehetne csodálni, ha a többi nemzetiségek nyíltan kimondanák elégtelenségüket. De mintán mindnyájan ugyanazon egy nemzet fiai vagyunk, ugyanazon jogokban részesülünk, és csak az *egyesült nemzetiség összesége* képezi Magyarország nemzetét: nem foghatjuk fel, vájjon mi jognál fogva, mi alapon igényelhet valaki a maga számára még egy saját nemzetet és külön jogokat?

Két nemzet egy országban külön közjogi intézményekkel nem lehet, annál kevésbbé több bár, mennyi leg-yen a nemzetiség.

Az *egy* osztatlan haza és nemzet fiai lévén mindnyájan, a mint egyenlők jogaink, egyenlők kötelességeink is, egyaránt kötelességünk pedig a közös *nemzet* irányában a *hazafiság közös hitvallása*.

Álokoskodások.

Oly álokoskodások ellen szólalunk fel, melyeket eddig hallgatással mellőztünk, – mellőziük pedig főleg azon okból, hogy részint saját nemzetiségünk ellen, részint azon polgártársaink ellen lévén irányozva, kik nem magyar ajkú létökre a magyar nemzetiséghez simulnak, a tárgyat, melyet már eléggé megvitattunk, nem kívántuk újólag szőnyegre hozni.

De minthogy oly sophismák merülnek föl minduntalan, melyekről tartani lehet, hogy a nem magyar ajkú honfi-

társak ingatagabb részénél a haza iránti kötelességek fogalmát megzavarhatják, a hallgatást félben szakítjuk.

Egyik álokoskodás az, midőn valakit azért, mert, nem magyarajkú honfi létére, saját nemzetisége mellett a hazát alapító nemzetiséghez is őszintén ragaszkodik, vagy pedig nevét a németből vagy szlávból stb. magyarra változtatja, *renegátnak* nevezik. Ez elnevezés szintén oly helytelen, mint igazságtalan. A *renegát* névvel európai fogalmak szerint csak a mohamedán hitre tért keresztyéneket szokták bélyegezni, vagy oly áttérőket, kiket nem meggyőzés, hanem saját önérdék, haszonlesés, előreléptetés, önzés stb. szokott az áttérésre vezérelni. Ha pedig valakit azért, hogy azon kazafőnyelvéhez, melynek polgára kegyelettel ragaszkodik, *renegát* névvel tisztelnek meg, fontolóra vehetnék, hogy ezen állítólagos *nyelvrenegát* semmi azon *politikai renegátokhoz* képest, kik a magyar hazában születvén, nemcsak a magyar nemzetiség irányában idegenkednek, hanem a hazai alkotmányt és intézményeit is csak úgy fél szemmel tekintik, mintha idegen intézmények volnának, sőt még hazánk eldarabolását is szívesen fogadnák.

Természetes, hogy nemzetiségi tekintetben mindenkinek saját tűzhelyéhez van joga ragaszkodni, hogy minden népfaj a maga nemzetiségi ügyéről jobban gondoskodhatok, mint bármely más nemzetiségről; de még ebből teljességgel nem következik az, hogy a ki a haza főnemzetiségével rokonszenvez, legyen e rokonszenv bár mily benső és hő – *renegát*.

Más nép nyelve, szokásai iránti hajlamot, általában más néphez való ragaszkodást kárhozthatni, megbélyegezni, eltiltani, – szintoly nevetséges, mint zsarnoki.

Tegyük fel, hogy a magyar népfaj közt találkozik, a ki eleget téve azon kötelezettségnek, melylyel nemzetiisége irányában tartozik, szeret a francba, angol, német, szláv tudományosság kmcsei közt búvárkodni; vagy a ki például határozottan rokonszenvez a francia néppel, nyelvvel, szokásaival vagy az angol intézményekkel: vajjon

renegát-e az? Vagy talán mind azokat, kik a szülői nyelven kívül más nyelvet is megtanulnak és e nyelven szívesen társalognak, *renegátoknak* lehet-e nevezni? Úgy Magyarországnak műveltebb osztálya nagyrészt renegátokból áll.

Egy másik kézzel fogható sophisma azon ártatlan tételbe öltözködik, hogy „*nem jó hazafi az, ki saját nemzetiségét nem védi!*” Ennek alattomos értelme azonban az, hogy nem az a jó hazafi, ki a hazához és a nemzet intézményeihez híven ragaszkodik, hanem a nemmagyar ajkúak közt csak az lehet jó magyar honpolgár, ki egyszersmind jó német, szláv, szerb, oláh, stb. Mi megfordítjuk és azt mondjuk, hogy nem lehet jó hazafi az, ki az alkotmányt, nemzeti egységet és a haza területi épségét nem védi.”

Vajjon mit mondanának Németországban az ott letelepedett és honosult magyarról, ki ottani fajrokonihoz e fölszólítást tenné: „Csak úgy lesztek ez új hazában jó német hazafiak, ha saját magyar nemzetiségiekhez ragaszkodtok!” vagy ha Oláhországban a számosabban megtelepült magyarok azt hirdetnék: „Csak úgy lehetünk jó oláhországi polgárok, ha a magyar nemzetiséget védjük!”

Nemde nevetséges volna ez állítás? Már pedig a mi Német-, Oláh- vagy más országban nevetséges, Magyarországon is nevetséges marad.

Az egész álokoskodás onnan látszik kiindulni, hogy Magyarországon némelyek jónak és kényelmesnek találják, ha a haza iránti kötelességeket csak másodrangú kérdésnek tekintve, sőt háttérbe szorítva, mindenk fölött csak saját nemzetiségi ügyeiket hozzák föl.

De ez nem megy. A hazafiúi kötelesség ott, hol a jogegyenlőség nemcsak elvben mondatott ki, de életbe is lépett, minden elismert honpolgárt egyenlőn illet *mindenek előtt!* és csak ez után következnek a külön nemzetiségnek igényei és jogai.

A nyelv egyenjogúsága által a haza nem-magyar ajkú népei föloldatnak ugyan azon kötelességtől, hogy a ma-

gyar nyelvet és nemzetiséget tetteg előmozdítsák, de abból, hogy e kötelességtől fölmentvék, nem következik az, hogy most már legelső *hazafiúi kötelességükhöz* tartozik, saját nyelvük és nemzetiségük ügyét előmozdítani.

A saját nemzetiséghez való ragaszkodás szép és nemes, de nincs semmi kapcsolatban a magyar hazafias kötelességekkel, mint Franciaországban az elzászinak nem *hazafias* kötelessége, a német nemzetiség ügyét előmozdítani. Magyarországon a hazafisággal csak a magyar nemzetiség van összeolvadva, csak ennek nem csupán népfaji, hanem egyúttal *hazafias* kötelessége, nemzetiségét védeni; a többi népfajnál az nem *hazafias kötelesség*, hanem a nemzetiség külön *joga*, mely a hazafisággal nincs semmi összefüggésben.

Vannak hazánknak nem-magyar ajkú polgárai közt sokan, és hála az égnek, hogy vannak, kik annyira szeretik a közös magyar hazát, hogy leghöbben ragaszkodnak azon nemzetiség nyelvéhez, mely e szép hazának nevet adott; és ellenállhatlan vonzalommal viseltetnek azon nemzetiség iránt, mely a hazát és hazai alkotmányt alapította meg; ragaszkodnak azon intézményekhez, melyeknek köszönik jogaikat, jóllétüket, boldogságukat – s ezek *renegát* nevet érdemelnének?!

Lehet roszalni, ha valaki, származásáról megfeledkezve, anyanyelvét megveti; de nem lehet kárhoytatni azt ki anyanyelvén kívül a hazát alapító nemzetiség nyelvéhez és szokásaihoz is ragaszkodik.

Sajátságos helyzetünk a haza és nemzetiségek iránti kötelességek közt különbséget idéz ugyan elő, hanem ekötelességek jól elférnek egymás mellett, csak nem kell egymással mesterségesen összezavarni.

E kötelességek szintoly szépen megférnek egymás mellett, a mint hazánk külön külön nemzetisége ¹⁵ századokon át szépen megfértek egymás mellett. S óhajtható, hogy e nemzetiségek ezentúl is testvéries békében éljenek egymással, mi mindenesetre meglesz, ha kebelükből az el-

lenszenvet, irigységet, gyanakodást egymás irányában végkép kiirtják, s ez annál könnyebben megejthető, minthogy ezen, itt-amott felpislogó ellenszenv úgyszem gyökerezik népfajaink természetében, hanem csak roszakaró gyanúsítás és bujtogatás mesterséges szüleménye.

Legyünk tehát a hazában lakó népfajokkal testvérek s egyetértő bajtársak. Legyünk épen azért teljesen őszinték is egymás irányában s ne ígérjünk, de ne is kívánjunk többet, mint a mit egyrésztől becsülettel megtartani, másrésztől igényelni lehet. Ha pedig netalán félreértés vagy zavar támadna köztünk, mutassunk ujjal a bujtogatókra, de azért sohase gyanúsítsuk az egész népfajt, melyhez az illető bujtogatók véletlenül tartoznak.

Kölcsönös méltányosság.

Ha hazánkban a nemzetiségi kérdést szerencsésen akarjuk megoldani, úgy hogy az minden népfajt a lehetőségig kielégítsen, kerülni kell minden túlzást. Nem tagadjuk, hogy ez ügyben a magyar nemzetiségbeliek közt olykor szintén volt túlzó, valamint a nemmagyar nemzetiségbeliek közt. Nyúljon mindenki, mielőtt ez ügyben véleményt akar fölállítani vagy követeléssel lép fel az alapító nemzetiség irányában, higgadtan keblébe; ne kövesse a felizgatott féltékenység és szenvedély rohamait; vessen számot őszintén, részrehajlatlanul saját öntudatával mindenki, vájjon mit lehet ígérni és becsületesen megtartani? – mennyit követelhetnek? és mit adnának azon nemzetiségek, ha ugyanazon helyzetben volnának, mint a magyar nemzetiség?

Magyarországban sok a népfaj, – s olyan a helyzet, minőt más országban igen keveset lehet találni; de abból, hogy nálunk sok népfaj van, nem lehet következtetni, hogy nálunk a népfajoknak és nemzetiségeknek több joguk legyen, mint a hol például csak két népfaj van vagy egy.

A külön nemzetiségeknek *a szoros jog* szerint ott, hol

egy nemzetet alapító nemzetiség van, nem lehet követelniök többet, mint például Elzász követelhetne, ha a francia *alapító* nemzetiség ellenében, nemzetiségi igényeit érvényesíteni akarná (mit azonban nem tesz.)

A külön nemzetiségek csak ott követelhetnek és támaszthatnak rendkívüli igényeket, a hol kölcsönös alapszerződések, vagy százados háborítlan és így jogosnak elismert gyakorlat, őket arra feljogosítják. Ily külön szerződések tudunkra nálunk nincsenek.

A nemzeteknél és országoknál a nemzetiség kérdése csak annyiban különbözhetik egymástól, a mennyiben egy államban több népfaj van, a másokban kevesebb; jog szerint, a hol más megállapodás nem történt, a nemzetiségek igényi minőségre mindenütt csak egyenlők lehetnek, és ezen igények csak a nyelv és népjellem biztosításán alapulhatnak. – Ez utóbbi, t. i. a nyelv és népjellem biztosítása alapján ugyan több igénye van oly nemzetiségnek, mely nagy számú, mint az olyannak, mely csekély száma miatt csaknem elenyészik; de ez igények a *nyelv, népjellem és népszokás* határain túl nem mehetnek.

Nézeteink felvilágosításául *egy* oly szabad alkotmányos nemzet nemzetiségi viszonyait hozzuk föl, oly országot, hol a nemzet semmi alapító *nemzetiségtől* nem nyeri nevezetét, hol úgy szólván nem is lehet kimutatni, melyik az a nemzetiség, mely a politikai nemzetet alapította: *Belgiumot*.

Belgiumban, tudjuk, hogy két nemzetiség van: az egyik vallon, mely francia eredetű és francia nyelven beszél; a másik a flamand (németalföldi) ajkú. Az első az országnak körülbelül egy harmadát, az utóbbi csaknem két harmadát teszi; és bár politikai és magánjogra e két népfaj egyenlő, nyelvre nézve mégis a kisebb számú vallon, nemzetiség az uralkodó.

Körülbelül 1384 óta, midőn Belgium koronája a burgundi herczegre szállott és az udvar fénye és francia szokások által a francia nyelv elterjedt, Belgiumban mindig

afrancia nyelv volt a diplomatikai országos közügyi nyelv, de különösen I. Napoleon alatt. Midőn Belgiumban Napoleon bukta után Hollandiához csatoltatott, nem csuda, hogy a holland kormány pártolta flamandi nemzetiség mozogni kezdett. E mozgalom azonban túlélte az 1830 ki függetlenségi harcot; és 1840-ben annyira fejlődött, hogy Willems és Blomaert flamand írók által szerkesztett és ezek által aláírt kérvény tétetett a képviselőház asztalára, melyben a flamandok az alkotmány 23. pontja értelmében ezeket kívárnák:

1) a tartományi és helybeli ügyek a flamand németalföldi nyelven intéztessenek el;

2) a hatóságok a flandriai tartományban flamand nyelven közlekedjenek a községekkel;

3) a törvényszékeknél a flandriai tartományokban a németalföldi nyelv használtassék;

4) a flamandok részére külön akadémia állíttassék;

5) a németalföldi nyelv a genti egyetemen rendesen taníttassék.

Szándékosan hoztuk föl ismételve ez adatokat, hogy kitüntessük, mit szoktak más mivolt szabad alkotmánya országokban a külön nemzetiségek kívanni, és mit szoktak nekik az erkölcsi vagy anyagi túlságú nemzetiségek vagy kormányok adni.

A belga nép csaknem két harmada kívánta ezt az erkölcsi túlsúlyú, vallon kisebbség irányában; az illető nemzetiségek viszonyaihoz és számuk irányához képest nem túlságos kívánatok voltak azok; és mégis se a képviselőkamara, se a minisztérium nem tőn nekik eleget.

És mit tett a nép 1848 ban, midőn a forradalom a szomszéd országokat politikai fölbomlással fenyegette?" Belgiumban a pártok (klerikális és szabadelvű) kibékültek, a ki nem elégitett nemzetiségi mozgalmak elnémultak a közös hazát fenyegető veszély előtt – és vajjon mi okból? Mivel ott legegő áll a közös haza, alkotmány és szabadság, vagyis a *politikai nemzetiség* megvédése, szóval a *hazafiság*

mindenek fölött áll, és csak ezután következik a nyelv és faji nemzetiség érdeke.

Hogy Magyarországon 1848-ban nem ugyanez történt, csak azt bizonyítja, hogy a féltékenység és gyűlölet vak szenvedélyei voltak felizgatva, melyeket a haza szent neve sem bírt többé lecsillapítani. Pedig ugyanezen nemzetiségek századokon át testvérileg egyesülve védtek a közös hazát.

Vannak, kik haboznak az iránt, vajjon mi az első ott, hol több nemzetiség van: a nemzetiség-e vagy a haza? anyelv- és népszokás, mely a fajt jellemzi, vagy pedig a hazai terület, mely bennünket ápol? az alkotmány és törvény, mely bennünket véd? Határozottan azt mondjuk, hogy a *haza*.

Haza nélkül nincs nemzet, nincs nemzeti önállóság, alkotmány nélkül nincs szabadság.

A nemzetiségi kérdés megoldására mulhatlanul szükséges a kölcsönösség és méltányosság. Áldozunk tehát mindnyájan nemzetiségünkől a haza és hazai egység érdekében.

A nemzetiségi kérdésben nem lehet az egyik fél mindig csak követelő, a másik mindig csak adó; követelnünk és adnunk kell kölcsönösen.

TARTALOM.

	<i>Oldalszám</i>
Előszó.....	3
A nemzetiség fogalma.....	5
A nemzetiségi politika párhuzamban a nyelvi nemzetiségek kérésével.....	9
Magyarország területi épsége.....	13
A nemzetiségi mozgalmak átalában.....	19
Nemzet és nemzetiség.....	28
A nemzetiségek féltékenysége.....	36
A hazafiságról.....	43
Hazafiság és nemzetiség.....	62
Álokoskodások.....	68
Kölcsönös méltányosság.....	72